

IV. LITURGIA PRZED JUBILEUSZEM 2000

Giuseppe Ferraro SI

Nowy rytuał egzorcyzmów: narzędzie władzy Chrystusa*

Kościół, który trwa nieustannie w postawie sprzeciwu wobec zła i złego ducha, zatroszczył się o publikację nowej liturgicznej księgi egzorcyzmów.¹ Zawiera ona wykład nauki wiary na temat szatana, jego wpływu na ludzkość, oraz zwycięskiej walki, jaką prowadzi z nim Chrystus i Kościół.

Nowy obrzęd zajmuje miejsce tego, jaki był w użyciu od roku 1614 do naszych czasów, i jest owocem reformy liturgicznej postanowionej przez Sobór Watykański II.² Po dziesięciu latach pracy Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów obrzęd został zatwierdzony przez Ojca Świętego Jana Pawła II w dniu 1 października 1998 roku. Na mocy dekretu Kongregacji z 22 listopada 1998 ukazał się drukiem, zaś dnia 26 stycznia 1999 roku Prefekt Kongregacji, kard. Jorge Arturo Medina Estevez dokonał jego prezentacji w Biurze Prasowym Stolicy Świętej.³

Tekst łaciński wszedł w życie od chwili jego ogłoszenia. Oficjalne przekłady na różne języki winny powstać w najbliższej przyszłości.

Treścią niniejszego opracowania będzie przede wszystkim komentarz do trzech formuł błagalnych oraz trzech formuł rozkazujących egzorcyzmu większego.⁴ [...] Wypadnie nam omówić także niektóre elementy związane z głównym przedmiotem naszego zainteresowania.

1. TREŚĆ KSIĘGI

Na początku znajduje się dekret promulgacyjny i wstęp, zwięźle ujmujący objawioną naukę Nowego Testamentu o szatanie. Kolejnym tekstem jest wprowadzenie teologiczne i pastoralne (praenotanda), które w sześciu paragrafach przedstawia: władzę Chrystusa i Kościoła nad złymi duchami; funkcję egzorcyzmów w uświęcającej postudze Kościoła; osobę szafarza i warunki celebracji egzorcyzmu; obrzęd, jaki należy stosować; okoliczności; uprawnienia Konferencji Episkopatu w zakresie ewentualnych adaptacji. Z kolei, w rozdziale pierwszym znajdujemy elementy obrzędu wielkiego egzorcyzmu; w drugim zaś teksty, spośród których można wybierać pewne formuły zamiast tych, jakie zawiera pierwszy rozdział. Na końcu znajdują się dwa dodatki. Pierwszy z nich zawiera modlitwy błagalne i egzorcyzm, z jakich można korzystać w szczególnych okolicznościach, gdy dostrzegalny jest wpływ złego ducha na miejsca i przedmioty. Drugi dodatek proponuje modlitwy, jakie mogą zanosić wierni w osobistej walce z mocami ciemności.

Pośród zasad wprowadzenia dotyczących szafarza i warunków sprawowania wielkiego egzorcyzmu znajdujemy zalecenie, aby egzorcysta (może nim być wyłącznie prezbiter wyznaczony przez biskupa lub sam biskup) działał z wielką roztropnością, to znaczy odróżniał przypadki opętania przez diabła od chorób psychicznych oraz urojeń osób, które sobie wmawiają iż są opętane. Aby ułatwić szafarzowi rozeznanie, rytuał wylicza pewne objawy mogące wskazywać na stan opętania, np. mówienie nieznanymi językami, ujawnianie spraw odległych lub ukrytych, okazywanie siły fizycznej nieproporcjonalnej do wieku i stanu zdrowia. Objawy te jednak nie są decydujące. Dlatego trzeba też mieć na uwadze inne oznaki jak: nienawiść względem Boga, imienia Jezusa, Maryi Dziewicy, Kościoła, słowa Bożego, obrzędów liturgicznych i obrazów o treści religijnej. Egzorcyzm należy sprawować tak, by nie mógł być postrzegany jako akt magiczny; unikać wszelkiego rozgłosu; wykluczać interwencję środków społecznego przekazu.

2. PRZEBIEG OBRZĘDU WIELKIEGO EGZORCYZMU

Kapłan egzorcysta przygotowuje się modlitwą, w której prosi, aby mocą Chrystusa zdołał podjąć skuteczną walkę z złym duchem. Na początku celebracji błogosławi wodę i kropi nią osoby uczestniczące w obrzędzie. Następnie wzywa do modlitwy, która rozpoczyna się litanią do Świętych.⁵ Egzorcysta kończy modlitwę, wzywając Bożego miłosierdzia nad dręczoną osobą. Następuje recytacja Ps 90 lub kilku psalmów⁶, w których wyraża się prośba o Boże zwycięstwo nad złym duchem. Kolejną czynnością jest czytanie Ewangelii J 1, 1-14 albo innych fragmentów.⁷ Następnie kapłan nakłada ręce na osobę dręczoną, wypowiadając ustalone wezwania. Uczestnicy recytują teraz wyznanie wiary albo

odnawiają przyrzeczenia chrzcielne, po czym zanoszą modlitwę "Ojcze nasz". W tej chwili szafarz ukazuje krzyż, błogosławi nim dręczoną osobę oraz spełnia gest □ tchnienia", mówiąc: "Panie, tchnieniem swoich ust odpędź złe duchy: rozkaż im, aby się stąd wyniosły, bo przybliżyło się Twoje Królestwo" 8.

Zbliżamy się w ten sposób do kulminacyjnego momentu obrzędu egzorcyzmu, jakim są uroczyste modlitwy. Pierwsza ma charakter błagalny; w imię Chrystusa prosimy Boga, aby zły duch odszedł od dręczonej osoby. Modlitwa druga, rozkazująca, zawiera skierowany do szatana nakaz, aby opuścił tęże osobę. Wszystkie te czynności mogą być wielokrotnie powtarzane, aż do wyzwolenia danej osoby, z uwzględnieniem jednak jej stanu psychofizycznego. Obrzęd kończy się śpiewem dziękczynnym - Magnificat albo Benedictus, oraz kapłańskim błogosławieństwem.

3. WYJAŚNIENIE FORMUŁ MODLITW BŁAGALNYCH I ROZKAZUJĄCYCH

Rytuał zawiera po trzy formuły błagalne i rozkazujące. W poniższym komentarzu wykażemy, że modlitwy te są zakorzenione w Piśmie świętym i streszczają jego naukę na temat szatana.

A. Pierwsza formuła błagalna 9

Boże, Stwórco i obrońco ludzkości, wejrzyj na swojego sługę N. (na swoją służebnicę N.), którego (którą) stworzyłeś na swój obraz i powołujesz do udziału w swej chwale. Odwieczny wróg złośliwie go (ją) dręczy, prześladowuje okrutną przemocą i napawa przerażającym lękiem.

Ześlij na niego (na nią) Ducha Świętego, aby go (ją) umocnił w walce, nauczył modlić się w chwilach doświadczeń, i otoczył swoją przemożną opieką.

Ojcze święty, usłysz wołanie błagającego Cię Kościoła: nie dozwól, aby Twój syn (Twoja córka) został owdnięty (została owdnięta) przez ojca kłamstwa; nie daj, aby Twój sługa (Twoja służebnica), którego (którą) Chrystus odkupił Krwią swoją, pozostawał (pozostawała) w niewoli diabła; nie dopuść, aby świątynia Twojego Ducha była mieszkaniem ducha nieczystego.

Miłosierny Boże, wysłuchaj modlitwy Dziewicy Maryi, której Syn, umierając na Krzyżu, zmiął głowę starodawnego węża i wszystkich ludzi oddał w Jej macierzyńską opiekę. Niech w tym słudze Twoim (w tej służebnicy Twojej) zajaśnieje światło prawdy, niech zagości w nim (niej) radość i pokój. Niech owdnie nim (nią) Duch świętości, a zamieszkując w jego (jej) sercu, przywróci mu (jej) wewnętrzną pogodę i czystość.

Panie, wysłuchaj błagania Michała Archanioła i wszystkich Aniołów, którzy Tobie służą. Boże niebieskich Mocy, oddal przemoc szatana. Boże prawdy i zmiłowania, rozerwij jego podstępne sidła. Boże wolności i łaski, zniwecz kajdany nieprawości.

Boże, miłośniku ludzkiego zbawienia, wysłuchaj modlitw Apostołów Piotra i Pawła oraz wszystkich Świętych, którzy dzięki Twojej łasce pokonali złego ducha. Uwolnij swego sługę (swoją służebnicę) od wszelkiej wrogiej mocy i otocz przemożną opieką, aby mógł (mogła) Ci służyć w pobożności i pokoju. Niech Cię miłuje całym sercem i służy Ci dobrymi czynami. Niech Cię sławi pieśnią uwielbienia i wychwala całym życiem. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen. 10

Modlitwa skierowana do Boga Ojca składa się z sześciu wezwań, zawierających różne słowa: wejrzyj, ześlij, wysłuchaj.

W początkowym wezwaniu zwracamy się do Boga, określając Go tytułami, ukazującymi Jego zbawcze działanie.¹¹ Przedstawiamy Mu osobę nękaną przez diabła, z prośbą aby zwrócił ku niej swoje spojrzenie. Wspominamy Boże dzieło stworzenia i zbawienia, które oto zostaje zakłócone wskutek szatańskiej przemocy.

Bóg jest tu nazwany "Stwórcą" i "Obrońcą" ludzkości. Tytuł "Stwórca" i związana z tym tytułem rzeczywistość to motyw przewijający się przez Biblię, począwszy od Księgi Rodzaju (por. Rdz 1,27: Stworzył Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę) aż po Apokalipsę, gdzie Bóg jest wysławiany jako Ten, który stworzył niebo i to, co w nim jest, i ziemię, i to, co w niej jest, i morze, i to, co w nim jest (Ap 10,6). Tytuł "Obrońca" występuje w przemówieniu

Achiora do Holofernesa, w związku z zapowiedzią wyzwolenia ludu izraelskiego przez Boga (por. Jdt 5,21; 6,2). Z tytułem tym spotykamy się też na początku psalmu 27/26: Pan światłem i zbawieniem moim: kogóż miałbym się lękać? Pan obroną mego życia: przed kim mam się trwożyć? (w. 1). Oba tytuły: "Stwórca" i "Obróńca" (lub "Odkupiciel") występują obok siebie w wielu modlitwach Mszału Rzymskiego, np.: "Boże, Stwórcu i Odkupicielu człowieka" **12**; □ Ty przez umiłowanego Syna swojego stworzyłeś człowieka i w swojej dobroci odrodziłeś go do nowego życia" **13**. W modlitwie błogosławieństwa nowożeńców zwracamy się do Boga słowami: "Ojcze Święty, Stwórcu wszechświata, Ty stworzyłeś mężczyznę i kobietę na swoje podobieństwo..." **14**

W jednej z modlitw za zmarłych prosimy: "daj wszystkim wiernym zmarłym...aby mogli na wieki oglądać Ciebie, swojego Stwórcę i Odkupiciela" **15**. W dziękczynieniu po Mszy świętej, w modlitwie powszechnej zwracamy się do Boga: "invoco [te] ut defensorem propitium" **16**.

Do Boga, który stworzył człowieka i bierze go w obronę, zwracamy się z prośbą, aby wejrzał na swojego sługę dręczonego przez szatana; aby wspomniał o tym, iż sam stworzył człowieka na swój obraz, wprowadzając między sobą i człowiekiem więź podobieństwa na płaszczyźnie umysłu i woli; że powołał człowieka do wzniesłego celu i obiecał mu udział w swojej naturze i chwale: zostały nam udzielone drogocenne i największe obietnice, abyście dzięki nim stali się uczestnikami Boskiej natury (2 P 1,4). Jest to powołanie do pełni nowego życia, własnego Bożego życia, jakiego Ojciec udziela przez pośrednictwo Chrystusa.**17** Jest to łaska przebóstwienia. Gdy chrześcijanin doświadcza udręk szatana, ta jego najwyższa godność zostaje znieważona przez nieprzyjaciela Boga i człowieka. W pierwszej Ewangelii czytamy o kananejskiej kobiecie, która wołała do Jezusa: Uliż się nade mną, Panie, Synu Dawida! Moja córka jest ciężko nękana przez złego ducha (Mt 15,22). O podobnych udrękach opowiada również ojciec pewnego chłopca: Nauczycielu, proszę Cię, wejrzyj na mego syna; to mój jedynak. A oto chwyta go duch, tak że nagle krzyczy; miota nim tak, że się pieni, i tylko z trudem odstępuje od niego, rzucając nim o ziemię [...] Gdy on jeszcze podchodził, zły duch porwał go i zaczął nim miotać. Jezus rozkazał surowo duchowi nieczystemu, uzdrowił chłopca i oddał go jego ojcu (Łk 9, 38-42; Mt 17, 14-18; Mk 9, 14-27). Szatan, "odwieczny wróg", znajduje zadowolenie w dręczeniu człowieka powołanego do szczytów uczestnictwa w boskiej naturze.

W drugim wezwaniu prosimy Boga, aby zesłał Ducha Świętego na osobę nękaną przez złego ducha:

Ześlij na niego (na nią) Ducha Świętego, aby go (ją) umocnił w walce, nauczył modlić się w chwilach doświadczeń, i otoczył swoją przemożną opieką.

Fragment ten wymienia działania wchodzące w zasięg posłannictwa Ducha Świętego: umacnia on ludzi w walce, uczy modlitwy i otacza opieką. Dar umocnienia jest charakterystyczny dla Ducha Świętego, zaś sakrament Jego szczególnego działania określamy mianem "confirmatio" (umocnienie). W Mszału Rzymskim znajduje się następująca modlitwa: "Chrystus, Światłość ze Światłości, niech umocni darem Ducha Świętego serca odrodzonych dzięki Twojej łasce" **18**. We Mszy obrzędowej w Kanonie rzymskim jest przewidziana własna formuła modlitwy "Boże, przyjmij łaskawie tę Ofiarę" (Hanc igitur), zawierająca słowa: "Składamy ją Tobie także za tych, których odrodziłeś przez chrzest i umocniłeś darem Ducha Świętego" **19**. Natomiast w końcowym uroczystym błogosławieństwie prosimy: "Jezus Chrystus [...] który obiecał, że Duch prawdy zostanie w Kościele, niech was błogosławi i umocni w wyznawaniu prawdziwej wiary" **20**. Zadaniem Ducha Świętego jest też umacnianie w walce ze złym duchem.

Pouczanie jest również czynnością właściwą dla Ducha Świętego, jak to wynika z obietnicy Jezusa: Paraklet, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy... (J 14, 26). Św. Paweł wiąże to pouczanie przez Ducha z modlitwą: Duch przychodzi z pomocą naszej słabości. Gdy bowiem nie umiemy się modlić tak, jak trzeba, sam Duch przyczynia się za nami w błaganiach, których nie można wyrazić słowami (Rz 8,26); Bóg zesłał do serc naszych Ducha Syna swego, który woła ĀAbba, Ojczel! (Ga 4,6).

Ponadto Duch Święty umacnia nas swoją opieką. Kolekta Mszy wotywniej o Duchu Świętym łączy Bożą opiekę z Duchem: "Boże, Twój Duch nami rządzi i otacza nas opieką..." **21**. O to właśnie działanie Ducha, obejmujące umocnienie w walce, pouczanie w modlitwie i opiekę, prosimy dla osoby dręczonej przez Złego.

Następują teraz błagalne wezwania rozpoczynające się słowem "wysłuchaj".

Trzecie wezwanie - to prośba o wysłuchanie Kościoła:

Ojcie święty, usłysz wołanie błagającego Cię Kościoła: nie dozwól, aby Twój syn (Twoja córka) został owdadniony (została owdadniona) przez ojca kłamstwa; nie daj, aby Twój sługa (Twoja służebnica), którego (którą) Chrystus odkupił Krwią swoją, pozostawał (pozostawała) w niewoli diabła; nie dopuść, aby świątynia Twojego Ducha była mieszkaniem ducha nieczystego.

Podmiotem modlitwy jest Kościół. Jego modlitwa to jakby jęk, westchnienie, jakie według św. Pawła wznosi się ku Bogu ze strony całego stworzenia: Stworzenie ... [trwa] w nadziei, że również ono zostanie wyzwolone z niewoli zepsucia, by uczestniczyć w wolności i chwale dzieci Bożych [...]; całe stworzenie aż dotąd jęczy i wzdycha w bólach rodzenia [...]; ale i my sami, którzy już posiadamy pierwsze dary Ducha, i my również całą istotą swoją wzdychamy... (Rz 8,20-23). Jęk Kościoła i jego dzieci, spowodowany panowaniem szatana, wyraża się w trzech błaganiach. Prosimy, aby ten oto chrześcijanin nie pozostawał dłużej pod panowaniem diabła, którego Jezus nazwał kłamcą i ojcem kłamstwa (por. J 8,44); kłamstwo bowiem, sprzeciwiając się prawdzie, wiąże się z nicością i złem (por. 2 Tes 2,9-12); aby chrześcijanin nie był przetrzymywany w niewoli szatana, ponieważ Chrystus odkupił go za cenę swej Krwi, zgodnie z objawionym słowem: W Umiłowanym... mamy odkupienie przez Jego Krew (Ef 1,7); bo cały Kościół Boży został nabyty na własność we Krwi Chrystusa (por. Dz 20,29). Prosimy wreszcie, aby udręczona osoba nie była nadal mieszkaniem ducha nieczystego, gdyż stała się Bożą świątynią i mieszkaniem Ducha Świętego (por. 1 Kor 3,16; 2 Kor 6,16).

Czwarte wezwanie wyraża prośbę, aby Bóg wysłuchał modlitwy Maryi:

Miłosierny Boże, wysłuchaj modlitwy Dziewicy Maryi, której Syn, umierając na Krzyżu, zmiądzzył głowę starodawnego węża i wszystkich ludzi oddał w Jej macierzyńską opiekę. Niech w tym słudze Twoim (w tej służebnicy Twojej) zajaśnieje światło prawdy, niech zagości w nim (niej) radość i pokój. Niech owdadnie nim (nią) Duch świętości, a zamieszkując w jego (jej) sercu, przywróci mu (jej) wewnętrzną pogodę i czystość.

Zanim wyrazimy szczegółowe prośby, wypowiadamy anamnezę - wspomnienie - Śmierci Jezusa na Krzyżu, w której spełniła się Boża zapowiedź skierowana do węża: Wprowadzam nieprzyjaźń między ciebie a niewiastę, pomiędzy potomstwo twoje a potomstwo jej: ono zmiądzy ci głowę... (Rdz 3,15). Zapowiadając nieprzyjaźń między potomstwem węża i potomstwem niewiasty, tekst hebrajski przeciwstawia człowieka diabłu i jego potomstwu oraz pozwala upatrywać ostateczne zwycięstwo człowieka. Jest to pierwszy przeblysł zbawienia. Przekład grecki rozpoczynając ostatnie zdanie □ zmiądzy ci głowę" zaimkiem rodzaju męskiego (on) przypisuje zwycięstwo nie potomstwu niewiasty w ogóle, ale jednemu z synów niewiasty, kierując naszą myśl ku interpretacji chrystologicznej, którą podjęli Ojcowie Kościoła. Jezus zmiądzył głowę węża umierając na Krzyżu, jak o tym śpiewamy w prefacji na święto Podwyższenia Krzyża: "Ty postanowiłeś dokonać zbawienia rodzaju ludzkiego na drzewie Krzyża. Na drzewie rajskim śmierć wzięła początek, na drzewie Krzyża powstało nowe życie, a szatan, który na drzewie zwyciężył, na drzewie również został pokonany..." 22. Na Krzyżu również Jezus w osobie umiłowanego ucznia oddał swej Matce wszystkich wierzących: Kiedy [...] Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki: ŹNiewiasto, oto syn TwójŹ. Następnie rzekł do ucznia: >Oto Matka twoja< (J 19,26-27). Słowa te objawiają prawdę o macierzyństwie Maryi w stosunku do wszystkich wierzących, reprezentowanych przez umiłowanego ucznia.

Na tle tej anamnezy zanosimy do Boga prośby: aby prawda, będąca zaprzeczeniem diabelskiego kłamstwa zajaśniała w tym człowieku po jego uwolnieniu od udręku, zgodnie ze słowami św. Pawła: Niegdyś [...] byliście ciemnością, lecz teraz jesteście światłością w Panu; postępujcie jak dzieci światłości. Owocem bowiem światłości jest wszelka prawość i sprawiedliwość i prawda (Ef 5,8-9); aby w człowieku tym - po wyzwoleniu - zagościła radość i pokój; św. Paweł pisze znowu: Królestwo Boże - [...] to sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym (Rz 14,17); wreszcie - aby Duch Święty ogarnął człowieka, za którego się modlimy, swoją obecnością, wyzwolił go i oczyścił.

Piąte wezwanie - to prośba, aby Bóg wysłuchał błagania Michała Archaniola i wszystkich Aniołów:

Panie, wysłuchaj błagania Michała Archanioła i wszystkich Aniołów, którzy Tobie służą. Boże niebieskich Mocy, oddal przemoc szatana. Boże prawdy i zmiłowania, rozerwij jego podstępne sidła. Boże wolności i łaski, zniwecz kajdany nieprawości.

Po wezwaniu orędownictwa Maryi Kościół przyzywa pomocy Archanioła, wodza niebieskich Zastępów. Wyrażone tu wezwania harmonizują z pełnioną przez niego misją. Odpowiadają one trzem wymienionym

w modlitwie przymiotom Boga. Pana niebieskich Mocy prosimy, aby odparł przemoc szatana; Boga prawdy i przebaczenia - aby rozerwał sidła diabelskiego postępu; Boga wolności i łaski - aby zniweczył pęta niegodziwości.

W szóstym wezwaniu modlitwy powołujemy się na wstawiennictwo Apostołów Piotra i Pawła oraz wszystkich Świętych:

Boże, miłośniku ludzkiego zbawienia, wysłuchaj modlitw Apostołów Piotra i Pawła oraz wszystkich Świętych, którzy dzięki Twojej łasce pokonali złego ducha. Uwolnij swego sługę (swoją służebnicę) od wszelkiej wrogiej mocy i otocz przemożną opieką, aby mógł (mogła) Ci służyć w pobożności i pokoju. Niech Cię miłuje całym sercem i służy Ci dobrymi czynami. Niech Cię śławi pieśnią uwielbienia i wychwala całym życiem. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen. 23

Inwokacja do Boga jako Tego, który "pragnie zbawienia ludzi", występuje też w Mszałe Rzymskim, np. w jednej z modlitw za zmarłych: "Boże, Ty pragniesz zbawienia ludzi i hojnie udzielasz przebaczenia..." 24. Jest to streszczenie różnych tytułów, stanowiących jakby echo tej inwokacji: Boże, Ty miłujesz niewinność 25... Boże miłośniku dziewictwa 26... Boże, źródło pokoju i miłości 27... Boże, Ty jesteś źródłem niewinności i miłujesz czystość 28... Boże, Ty jesteś doskonałą Jednością i Miłością prawdziwą 29.

Bóg, będąc sprawcą naszego zbawienia, pragnie go bardziej niż jakiegokolwiek stworzenie i obejmuje je miłością. Dlatego prosimy, aby Bóg wysłuchał modlitw Świętych, którzy już odnieśli zwycięstwo w walce z szatanem. Oni też jednomyślnie proszą o wyzwolenie udręczonych i o wolność od diabelskiej przemocy. Celem, do którego zmierza błaganie, jest nieskrępowane praktykowanie pobożności; wolność konieczna do miłowania Boga zgodnie z Jego przykazaniem: Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem (Mt 22,37; Mk 12,30; Łk 10,27); pełnienie dobrych uczynków w myśl zalecenia św. Pawła: byście [...] bogaci byli we wszystkie dobre uczynki (2 Kor 9,8). W takim właśnie postępowaniu wyraża się uwielbienie Boga.

Rozważana formuła błagalna zawiera przeto nie tylko naukę o szatanie, ale nade wszystko o Duchu Świętym, o Kościele, Maryi, o Aniołach, Apostołach i innych Świętych. Poucza ona, że szatan dręczy człowieka stworzonego na obraz Boga; że Duch Święty umacnia wiernego i otacza opieką; że modlitwa Kościoła, Maryi, Archanioła Michała i innych Aniołów, Apostołów i wszystkich innych Świętych, posiada swoją skuteczność: może człowieka wyzwolić spod przemocy złego ducha. Może przyczynić się do tego, że w życiu chrześcijanina zajaśnieje znowu blask prawdy, że Duch Święty ogarnie go swoją mocą, oddalając gwałtowne ataki diabła; że człowiek może zostać uwolniony od zasadzek i zniewolenia, odzyskać pogodę ducha i wsparty Bożą miłością pełnić dobre uczynki ku chwale swego Pana.

B. Pierwsza formuła rozkazująca

Zaklinam cię, szatanie, wrogu ludzkiego zbawienia, uznaj sprawiedliwość i dobroć Boga Ojca, który słusznym wyrokiem ukarał twoją pychę i nienawiść. Odejdź od tego sługi Bożego N. (od tej służebnicy Bożej N.), którego (którą) Pan stworzył na swój obraz, przyozdobił obfitymi darami i w niepojętym miłosierdziu uczynił swym przybranym dzieckiem.

Zaklinam cię, szatanie, władco tego świata, uznaj wszechmoc Jezusa Chrystusa, który pokonał cię na pustyni, zwyciężył w Ogrodzie Oliwnym, obezwładnił na Krzyżu, a powstając z grobu, podeptał twoją potęgę i jako zwycięzca wszedł do Królestwa światłości. Odstęp od tego sługi N. (od tej służebnicy N.), którego (którą) Jezus przez swe Narodzenie uczynił swoim bratem (swoją siostrą), a przez swoją Śmierć nabył na własność za cenę Krwi przelanej.

Zaklinam cię, szatanie, zwodzicielu człowieka, uznaj Ducha prawdy i łaski, który udaremnia twoje zasady i przekreśla kłamliwe zamiary. Odejdź od tego Bożego stworzenia N., które Pan nazaczył niebieskim znamieniem. Odejdź od tego mężczyzny (od tej kobiety), którego (którą) Bóg przez namaszczenie Duchem Świętym uczynił swoją świątynią.

Odejdź więc, szatanie, w imię Ojca + i Syna + i Ducha + Świętego; odejdź pod wpływem wiary i modlitwy Kościoła; ustąp wobec mocy świętego znaku Krzyża Jezusa Chrystusa, naszego Pana, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Formuła ta ma strukturę trynitarną. Do szatana skierowane są tu trzy rozkazy motywowane działaniem każdego z Boskich Sprawców dzieła zbawienia i zakończone wezwaniem imienia Ojca, Syna i Ducha Świętego.

Zanalizujemy teraz kolejno każdą z trzech części formuły. Oto pierwsza:

Zaklinam cię, szatanie, wrogu ludzkiego zbawienia, uznaj sprawiedliwość i dobroć Boga Ojca, który słusznym wyrokiem ukarał twoją pychę i nienawiść. Odejdź od tego sługi Bożego N. (od tej służebnicy Bożej N.), którego (którą) Pan stworzył na swój obraz, przyozdobił obfitymi darami i w niepojętym miłosierdziu uczynił swym przybranym dzieckiem.

Zły duch zostaje tu przywołany przed Boga Ojca, który potępił jego pychę i zawiść. Jezus bowiem stwierdza, że Duch Paraklet przekona świat o sędzie - bo władca tego świata został osądzony (J 16,11). O zawiści diabła pisze autor Księgi Mądrości: Śmierć weszła na świat przez zawiść diabła (Mdr 2,24). Dlatego Jezus mówi o nim: od początku był on zabójcą (J 8,44). Szatan jest od początku zabójcą przede wszystkim dlatego, że wskutek pierwszego kuszenia i uwiedzenia przywiódł prarodziców do grzechu i sprowadził na świat śmierć (por. 1 J 3,8; Mdr 2,24; Rz 5,12). Następnie dlatego, iż doprowadził Kaina do zamordowania Abla (por. 1 J 3,12). Szatan jest przeto wrogiem ludzkości. Dlatego to skierowany zostaje do niego rozkaz, aby opuścił człowieka, w którym Bóg Ojciec dokonał potrójnego dzieła swej dobroci: stworzył go na swój obraz (por. Rdz 1,26-27); ubogacił go swoimi darami, opisanymi w objawieniu, a zwłaszcza darem przybranego synostwa: Popatrzcie, jaką miłością obdarzył nas Ojciec: zostaliśmy nazwani dziećmi Bożymi i rzeczywiście nimi jesteśmy [...] obecnie jesteśmy dziećmi Bożymi (1 J 3,1-2). Zesłał Bóg Syna swego [...], byśmy mogli otrzymać przybrane synostwo (Ga 4,4). Boże dziecięctwo stawia ludzi na szczycie ich godności, gdyż czyni ich uczestnikami Boskiej natury" (por. 2 P 1,4). Na tym polega dzieło dobroci Boga Ojca w człowieku. A oto druga część tej formuły ezgoryczmu:

Zaklinam cię, szatanie, władco tego świata, uznaj wszechmoc Jezusa Chrystusa, który pokonał cię na pustyni, zwyciężył w Ogrodzie Oliwnym, obezwładnił na Krzyżu, a powstając z grobu, podeptał twoją potęgę i jako zwycięzca wszedł do Królestwa światłości. Odstąp od tego sługi N. (od tej służebnicy N.), którego (którą) Jezus przez swe Narodzenie uczynił swoim bratem (swoją siostrą), a przez swoją Śmierć nabył na własność za cenę Krwi przelanej.

Diabeł określony mianem, występującym w czwartej Ewangelii, jako władca tego świata (J 12,31; 14,30; 16,11) zostaje z kolei przywołany przed oblicze Jezusa Chrystusa. Swoją władzę nad złym duchem ujawnił On w czterech momentach. Najpierw w zwycięskim odparciu pokusy rozkazem: Idź precz, szatanie! (Mt 4,10). Wówczas diabeł odstąpił od Jezusa do czasu (Łk 4,13). Powrócił ponownie w czasie Męki Pańskiej, ale został również pokonany przez to, że Jezus przyjął wolę Ojca podczas modlitwy w Getsemani i w chwili Śmierci na Krzyżu. Po ludzku sądząc była ona zgorszeniem i szaleństwem, ale w Bożym planie zbawienia - przejawem Bożej mocy i mądrości (por. 1 Kor 1,23-24). W czasie Ofiary złożonej na Krzyżu Jezus nabył własną krwią (Dz 20,28) wszystkich członków nowego ludu wybranego, jakim jest Kościół. Triumfem Jezusa stało się Zmartwychwstanie, w którym pozbawił On szatana łupów jego przejściowego panowania w królestwie ciemności, przenosząc ludzi do królestwa światłości (por. Kol 1,13). Dlatego szatan otrzymuje rozkaz, aby wyszedł z dręczonej osoby, która przez łaskę przybranego dziecięctwa Bożego dostąpiła daru braterstwa z Chrystusem, ustanowionym - na mocy Zmartwychwstania - pierworodnym między wielu braćmi (Rz 8,29). Oni wszyscy są przecież także powołani do zmartwychwstania i nieśmiertelności.

Trzecia część formuły:

Zaklinam cię, szatanie, zwodzicielu ludzkości, uznaj Ducha prawdy i łaski, który udaremnia twoje zasadzki i przekreśla kłamliwe zamiary. Odejdź od tego Bożego stworzenia N., które Pan nazaczył niebieskim znamieniem. Odejdź od tego mężczyzny (od tej kobiety), którego (którą) Bóg przez namaszczenie Duchem Świętym uczynił swoją świątynią.

Diabeł zostaje tu nazwany "zwodzicielem ludzkości". Okazał się nim już na początku dziejów, kusząc pierwszych rodziców. Ewa po grzechu mówi: Wąż mnie zwiódł i zjadłam (Rdz 3,13) 30. Diabeł jest duchem podstępny i kłamstwa. Jezus tak go przedstawia: nie wytrwał w prawdzie, bo prawdy w nim nie ma. Kiedy mówi kłamstwo, od siebie mówi, bo jest kłamcą i ojcem kłamstwa (J 8,44).

Szatan zwodziciel jawi się jako przeciwstawienie Ducha Świętego, który jest Duchem prawdy (por. J 14,17; 15,26; 16,13; 1 J 4,6) i Duchem łaski (Hbr 10,29). To On właśnie skutecznie oddala szatańskie zakusy, do zwalczania których wzywa św. Paweł: Przyobleczcie pełną zbroję Bożą, byście mogli się ostać wobec podstępnych zakusów diabła (Ef 6,11). Duch Święty zgodnie z obietnicą Jezusa ujawnia diabelskie kłamstwa: On zaś (Paraklet), gdy przyjdzie, przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie. O grzechu - bo nie wierzą we Mnie; o sprawiedliwości zaś - bo idę do Ojca i już Mnie nie ujrzycie; wreszcie o sądzie - bo władca tego świata został osądzony (J 16,8-11). Zostaje wydany rozkaz, aby szatan opuścił udęczonego chrześcijanina, ponieważ Duch Święty nazaczył go swoim znamieniem i namaścił go, czyniąc swoją świątynią. Sam Duch Święty jest pieczęcią, znamieniem wyciśniętym w duszy chrześcijanina w sakramentach chrztu i bierzmowania. Św. Paweł tak pisze: zostaliście naznaczeni pieczęcią, Duchem Świętym, który był obiecany (Ef 1,13) i zachęca: nie zasmucajcie Bożego Ducha Świętego, którym zostaliście opieczątowani na dzień odkupienia (Ef 4,30). Duch jako pieczęć nadaje wzniosłą godność temu, kto został Nim opieczątowany. Wobec wspaniałości tej pieczęci szatan musi uznać swoją bezsilność i odejść precz. Temat znamienia (pieczęci) łączy się z ideą namaszczenia, jako skutku działania Ducha Świętego w opisie sakramentów chrześcijańskiej inicjacji: Tym, który umacnia nas wspólnie z wami w Chrystusie i który nas namaścił, jest Bóg. On też wycisnął na nas pieczęć i zostawił zadatek Ducha w sercach naszych (2 Kor 1,21-22; por. 1 J 2,20.27).

Opieczątowani i namaszczeni Duchem Świętym, wierzący stali się Jego świątynią: Czyż nie wiecie, żeście świątynią Boga i że Duch Boży mieszka w was? (1 Kor 3,16); Ciało wasze jest przybytkiem Ducha Świętego, który w was jest (1 Kor 6,19). Z uwagi na tę niewypowiedzialną godność osoby wierzącego szatan zostaje wezwany do oddalenia się i rezygnacji z zadawania mu udęk.

Modlitwa kończy się powtórzeniem potrójnego rozkazu:

Odejdź więc, szatanie, w imię Ojca + i Syna + i Ducha + Świętego; odejdź pod wpływem wiary i modlitwy Kościoła; ustąp wobec mocy świętego znaku Krzyża Jezusa Chrystusa, naszego Pana, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Do tej chwili przyzywaliśmy w modlitwie mocy każdej z Trzech Osób Boskich celem przewyciężenia wpływu szatana. W końcowej części wzywamy te Osoby razem. Moc Trójcy Przenajświętszej, tajemnicy wokół której skupia się cała wiara i modlitwa Kościoła, moc znaku Krzyża, chwalebnej oznaki Ofiary, kapłaństwa i królewskiej władzy Chrystusa - to źródła Boskiej potęgi, dzięki której Kościół może oddalić szatana od nękaney przez niego osoby.

Nauka zawarta w tej formule rozkazującej dopełnia treść modlitwy błagalnej. Kościół został wyposażony w skuteczną moc, aby wypędzić złego ducha i zmusić go do oddalenia się od człowieka wierzącego, który stał się przedmiotem nienawistnych ataków. Kościół czyni to, przyzywając mocy Chrystusa, który przez swą Śmierć i Zmartwychwstanie pokonał szatana, uczynił ludzi dziećmi Bożymi oraz swoimi braćmi i siostrami; nabył ich na własność za cenę swej Krwi; poddał złego ducha mocy Ducha Świętego, który udaremnia jego zasadzki, obala jego kłamstwa oraz pieczętuje ochrzczonych swoim znamieniem.

C. Druga formuła błagalna

Boże niebios, Boże ziemi, Boże Aniołów, Boże Archaniołów, Boże Patriarchów, Boże Proroków, Boże Apostołów, Boże Męczenników, Boże Kapłanów, Boże Dziewic, Boże wszystkich Świętych, Boże, który posiadasz moc, aby obdarować życiem po śmierci i odpoczynkiem po trudach. Nie ma innego Boga prócz Ciebie, Stwórcy istot widzialnych i niewidzialnych. Boże, Ty pragniesz, aby wszyscy ludzie

zostali zbawieni. Ty tak umiłowałeś świat, że dałeś swojego Syna Jednorodzonego, aby zniszczył dzieła diabła. Pokornie błagamy Twój majestat pełen chwały: uwolnij od przemocy, więzów, podstępów i niegodziwości wszelkich piekielnych duchów swojego sługę N. (swoją służebnicę N.) i otocz go (ją) opieką. Prosimy Cię, Panie, ześlij Ducha prawdy, którego Twój Syn obiecał swoim uczniom. Ześlij swego Parakleta z niebios, z których jak błyskawicę strąciłeś szatana. Ześlij Parakleta, niech odpędzi oskarżyciela i prześladowcę ludzi, niech nas uchroni od wszelkiej szkody. Przez Chrystusa, Pana naszego.

Również ta formuła ma strukturę trynitarną. Można by ją streścić w następującym wezwaniu: □ Boże niebios, Ty tak umiłowałeś świat, że dałeś swojego Syna Jednorodzonego, ześlij Ducha prawdy, swego Parakleta, przez Chrystusa, Pana naszego". To prośba skierowana do Boga Ojca, aby za pośrednictwem Chrystusa zesłał Ducha Świętego Parakleta. Celem prośby jest uwolnienie człowieka od złego ducha. Formuła składa się z prologu, z anamnezy (wspomnienia) dzieła Boga Ojca, z epiklezy i chrystologicznej konkluzji.

Boże niebios, Boże ziemi, Boże Aniołów, Boże Archaniołów, Boże Patriarchów, Boże Proroków, Boże Apostołów, Boże Męczenników, Boże Kapłanów, Boże Dziewic, Boże wszystkich Świętych...

Ten uroczysty początek i następujące po nim zdanie, pochodzą z dwóch formuł poprzedniego obrzędu egzorcyzmu. ³¹ Są tu wymienione tytuły Boga. Jest On "Bogiem niebios i ziemi". Wyrażenie to przypomina początek Księgi Rodzaju: Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię (Rdz 1,1). Niebo i ziemia - to świat, wynik stwórczego działania. Zgodnie z semickim sposobem myślenia niebo i ziemia reprezentują wszystko, co istnieje poza Bogiem. Tytuł "Bóg niebios i ziemi" określa Boga jako absolutnego Pana całej rzeczywistości stworzonej, bytów duchowych i materialnych. Kolejne wezwania, łączące z Bogiem Aniołów i Archaniołów, są echem biblijnego tytułu używanego w związku z Arką Przymierza: przywieziono [...] Arkę Przymierza Pana Zastępów, który zasiada na cherubach (1 Sm 4,4). Tytuł ten występuje w opisach obrzędów pełnionych z użyciem Arki. Pojawia się on często w psalmach i u proroków, zwłaszcza u Izaasza, w opisie teofanii, w którym serafini śpiewają: Święty, Święty, Święty jest Pan Bóg Zastępów (Iz 6,3). Tytuł ten wyraża absolutne władztwo Boga nad aniołami. Wezwania łączące Boga z Patriarchami, Prorokami, Apostołami, Męczennikami, Kapłanami, Dziewicami i Wszystkimi Świętymi, wskazują na uczestników zbawienia. Inspiracją tych wezwań są słowa, w jakich Bóg przedstawia się Mojżeszowi: Jestem Bogiem ojca twego, Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba (Wj 3,6). Słowa te przytacza Jezus w odpowiedzi na temat zmartwychwstania (por. Mk 12, 26-27). Wymienione grupy świętych ukazują władzę Boga nad wszystkimi ludźmi i koleje historii zbawienia, w której mają oni udział.

A oto dalsze wezwania skierowane do Boga:

Boże, który posiadasz moc, aby obdarować życiem po śmierci i odpoczynkiem po trudach. Nie ma innego Boga prócz Ciebie, Stwórco istot widzialnych i niewidzialnych.

Bóg objawia się w Piśmie świętym jako Pan życia i śmierci. W świetle Nowego Testamentu władza ta przysługuje również Chrystusowi. Oto Jego słowa: nadchodzi godzina, nawet już jest, kiedy to umarli usłyszą głos Syna Bożego, i ci, którzy usłyszą, żyć będą (J 5,25). Marcie, siostrze Łazarza leżącego w grobie, Jezus oświadcza: Ja jestem zmartwychwstaniem i życiem. Kto we Mnie wierzy, to choćby umarł, żyć będzie (J 11,25). Natomiast w Pierwszym Liście Jana czytamy: przeszliśmy ze śmierci do życia (1 J 3,14). Teksty te odnoszą się głównie do śmierci, wynikającej z grzechu oraz do Bożego życia, jakim Jezus objawia wierzących w Niego. Dotyczą one jednak również ziemskiego życia i śmierci. Autor Listu do Hebrajczyków pisze: Dzięki wierze Abraham, wystawiony na próbę, ofiarował Izaaka, i to jedyne syna... pomyślał bowiem, iż Bóg mocen jest wskrzesić także umarłych (Hbr 11,17.19). Podobnie jak Bóg daje życie po śmierci, zezwala także na odpoczynek po trudach. Jezus powiedział: Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię [...] znajdziecie ukojenie dla dusz waszych (Mt 11,27-28). W sekwencji Niedzieli Pięćdziesiątnicy tak się zwracamy do Ducha Świętego: □ w pracy Tyś ochłoda, w skwarze żywą wodą". Bóg Ojciec, przez swego Syna i Ducha Świętego, obdarza odpoczynkiem po pracy. Prawdziwy odpoczynek polega na wiecznym szczęściu, którego zapowiedzią był starotestamentalny odpoczynek w dniu szabatu: Wchodzimy istotnie do odpoczynku my, którzyśmy uwierzyli [...]; A zatem pozostaje odpoczynek szabatu dla ludu Bożego. Kto bowiem wszedł do jego odpoczynku, odpocznie po swych czynach, jak Bóg po swoich [...]. Śpieszmy się więc wejść do owego odpoczynku (Hbr 4,3.9-11). Po tych

określeniach Boga następuje okrzyk: "Nie ma innego Boga oprócz Ciebie". Ma on swój odpowiednik w słowach, jakie wypowiedział sam Bóg, ogłaszając Dekalog: Ja jestem Pan, Bóg twój... nie będziesz miał cudzych bogów obok Mnie! (Wj 20,2-3; Pwt 5,6-7). Podobny okrzyk wznosił Dawid w swej modlitwie, akcentującej transcendencję Boga: O Panie, nie ma podobnego Tobie i nie ma Boga oprócz Ciebie (1 Krn 17,20). W dalszych słowach modlitwy Bóg jest nazwany "Stwórcą istot widzialnych i niewidzialnych". Sformułowanie to występuje na początku symbolu wiary: Wierzę w jednego Boga, Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi, wszystkich rzeczy widzialnych i niewidzialnych". Jest to jakby potwierdzenie początkowego wezwania: "Boże niebios, Boże ziemi": "niebiosa" oznaczają niewidzialne istoty duchowe; "ziemia" zaś - wszystkie byty widzialne i materialne. Wszystko ma swoje źródło w Bogu; On jest jedynym początkiem wszechrzeczy, jedyna jest Jego absolutna władza.

Od dzieła stworzenia modlitwa wznosi się teraz ku wewnętrznemu życiu Bożemu, jakie staje się udziałem ludzi na drodze urzeczywistnienia zbawczego planu: Boże, ty pragniesz, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni". Stwierdzenie to ma wielką wagę teologiczną, gdyż objawia powszechną zbawczą wolę Boga, który pragnie, by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy (1 Tm 2,4). Ta woła zbawienia ludzkości zakorzenia się w misterium Boga i Chrystusa, albowiem jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus (1 Tm 2,5-6). Modlitwa wymienia główny moment historii zbawienia, jakim jest posłanie na świat Syna Bożego i Jego dzieło:

Ty tak umiłowałeś świat, że dałeś swojego Syna Jednorodzonego, aby zniszczył dzieła diabła.

Stwierdzenie to zespala dwa teksty. Pierwszy pochodzi z czwartej Ewangelii, gdzie Jezus mówi: Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne (J 3,16). Udzielony przez Boga Ojca dar, jakim jest Jego Syn, oznacza tu Wcielenie i Ofiarę złożoną przez Jezusa na Krzyżu dla naszego zbawienia. Jest to główne misterium historii, a jego owoc udzielany ludziom i przyjmowany przez nich w wierze - to życie wieczne. Drugi tekst będący inspiracją analizowanego wezwania, to fragment Pierwszego Listu św. Jana: Syn Boży objawił się po to, aby zniszczyć dzieła diabła (1 J 3,8). Celem przyjscia Syna Bożego na świat jest walka z szatanem i pokonanie go jako nieprzyjaciela Boga i ludzi; zniszczenie jego dzieła, to znaczy grzechów. Kilka wersetów wcześniej autor tego samego Listu pisze: wiecie, że On się objawił po to, aby zgładzić grzechy (1 J 3,5).

Kolejnym fragmentem modlitwy jest prośba:

Pokornie błagamy Twój majestat pełen chwały: uwolnij od przemocy, więzów, podstępu i niegodziwości wszelkich piekielnych duchów swojego sługę N. (swoją służebnicę N.) i otocz go (ją) opieką.

Również ta prośba ma podłoże biblijne. O wybawienie od zła prosimy w modlitwie Pańskiej: zachowaj nas od złego (Mt 6,13). Możliwe jest także wypowiedanie tej prośby z myślą o szatanie: zachowaj nas od Złego. W czwartej Ewangelii Jezus mówi o wybawieniu z niewoli grzechu: Każdy, kto popełnia grzech, jest niewolnikiem grzechu [...]. Jeżeli więc Syn was wyzwoli, wówczas będziecie rzeczywiście wolni (J 8,34.36). Apostoł Paweł pisze: Pan stanął przy mnie i wzmocnił mnie [...] wyrwany też zostałem z paszczy lwa. Wybawi mnie Pan od wszelkiego złego czynu i ocali mnie, przyjmując do swego Królestwa niebieskiego (2 Tm 4,17-18). Z kolei modlitwa wylicza: przemoc, więzy, podstęp i niegodziwość piekielnych duchów. Kiedy Jezus stanął wobec tych, którzy przyszli Go pojmać, powiedział: to jest wasza godzina i panowanie ciemności (Łk 22,53). Wierni zaś śpiewają Bogu hymn uwielbienia: Z radością dziękujcie Ojcu [...]. On to uwolnił nas spod władzy ciemności i przeniósł do królestwa swego umiłowanego Syna (Kol 1,12-13).

Władza ciemności to władza szatana. W trzecim opowiadaniu o swoim nawróceniu św. Paweł przytacza takie słowa Pana: Obronię cię przed ludem i przed poganami, do których cię posyłam, abyś otworzył im oczy i zwrócił od ciemności do światła, od władzy szatana do Boga (Dz 26,17-18). Szatańskie sidła są wspomniane w opisie przymiotów, jakimi winien się odznaczać kandydat na biskupa: Powinien też mieć dobre świadectwo ze strony tych, którzy są z zewnątrz, ażeby się nie naraził na wzgardę i sidła diabelskie (1 Tm 3,7). Diabeł jest duchem podstępu, jak to już widzieliśmy w świetle pierwszej formuły rozkazującej (por. Rdz 3,13; J 8,44). Po błaganiu o wyzwolenie spod przemocy, od diabelskich sił i knowań, zanosimy prośbę o opiekę nad udręczoną osobą. Św. Paweł zapewnia: Wierny jest Pan, który umocni was i ustrzeże od złego (2 Tes 3,3). Jezus

zaś prosi Ojca: Ojcze Święty, zachowaj ich w Twoim imieniu, które Mi dałeś [...]. Dopóki z nimi byłem, zachowywałem ich w Twoim imieniu, i ustrzegłem ich, a nikt z nich nie zginął z wyjątkiem syna zatracenia... (J 17,11-12).

Obecnie modlitwa przyjmuje formę epiklezy - wezwania Ducha Świętego:

Prosimy Cię, Panie, ześlij Ducha Prawdy, którego Twój Syn obiecał swoim uczniom. Ześlij swego Parakleta z niebios, z których jak błyskawicę strąciłeś szatana. Ześlij Parakleta, niech odpędzi oskarżyciela i prześladowcę ludzi, niech nas uchroni od wszelkiej szkody. Przez Chrystusa, Pana naszego.

Wezwanie Ducha Świętego jest potrójne: "ześlij Ducha prawdy", "ześlij swego Parakleta", "ześlij Parakleta". Tytuły "Duch Prawdy" i "Paraklet" pojawiają się na kartach czwartej Ewangelii, w obietnicach, jakie Jezus daje uczniom w swej mowie pożegnalnej. Nasza modlitwa przywołuje na myśl niektóre aspekty owych obietnic. W pierwszej i trzeciej obietnicy występują obydwa określenia Ducha Świętego: Ja będę prosił Ojca, a innego Parakleta da wam, by z wami był na zawsze - Ducha prawdy (J 14,16-17). Gdy przyjdzie Paraklet, którego Ja wam pošlę od Ojca, Duch Prawdy, który od Ojca pochodzi, On zaświadczy o Mnie (J 15,26). W drugiej i czwartej obietnicy występuje tytuł Paraklet: Paraklet, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem (J 14,26). Jeżeli nie odejdę, Paraklet nie przyjdzie do was. A jeżeli odejdę, to pošlę Go do was (J 16,7). Tytuł □ "Duch Prawdy" pojawia się jeszcze w ostatniej obietnicy: Gdy przyjdzie On, Duch Prawdy, doprowadzi was do całej prawdy (J 16, 13).

Prośba wyrażona w egzorcyzmie: "ześlij swego Parakleta z niebios, z których jak błyskawicę strąciłeś szatana", z tytułem Paraklet łączy słowa Jezusa: Widziałem szatana, który spadł z nieba jak błyskawica (Łk 10,18). Niektórzy Ojcowie, jak Orygenes i Hieronim, akomodowali w związku z tym tekst mówiący o upokorzeniu króla babilońskiego: Jakże to spadłeś z niebios, Jaśniejący, synu Jutrzenki?... Ty, który mówiłeś w swym sercu: wstąpię na niebios; powyżej gwiazd Bożych postawię mój tron [...] podobny będę do Najwyższego. Jak to? Strąconyś do Szeolu na samo dno Otchłani (Iz 14,12-15). Owi Ojcowie tłumaczą upadek Lucyfera (Jutrzenki) jako skazanie księcia złych duchów. Porównując szatana do spadającej z nieba błyskawicy, Jezus mówi o ostatecznej klęsce złego ducha, tak iż nie może on wrócić do siedziby, z której został strącony. Ta wypowiedź Jezusa o upadku szatana odpowiada słowom czwartej Ewangelii: Teraz władca tego świata zostanie wyrzucony precz (J 12,31).

Modlitwa wyraża prośbę, aby Paraklet dopełnił misji odpędzenia naszego oskarżyciela i uchronił nas od wszelkiego zła. Termin "oskarżyciel" jest jednym z tytułów diabła. Spotykamy go w scenie opisanej przez Zachariasza: [Pan] ukazał mi arcykapłana Jozuego, który stał przed aniołem Pańskim, a po jego prawicy stał szatan oskarżając go (Za 3,1). W Księdze Apokalipsy tytuł "oskarżyciel" pojawia się w opisie wypędzenia z nieba zbuntowanych aniołów: Nastąpiła walka w niebie: Michał i jego aniołowie mieli walczyć ze Smokiem. I wystąpił do walki Smok i jego aniołowie, ale nie przemógł, i już się miejsce dla nich w niebie nie znalazło. I został strącony wielki Smok, Wąż starodawny, który się zwie diabeł i szatan, zwodzący całą zamieszkałą ziemię; został strącony na ziemię, a z nim strąceni zostali jego aniołowie. I usłyszałem donośny głos mówiący w niebie: Teraz nastąpiło zbawienie, potęga i królowanie Boga naszego i władza Jego Pomazańca, bo oskarżyciel braci naszych został strącony, ten, co dniem i nocą oskarża ich przed Bogiem naszym (Ap 12,7-10). Duch Paraklet pozwala nam uniknąć wszelkiego zła. W hymnie "Veni, Creator Spiritus" prosimy Ducha Świętego: "Nieprzyjaciela odpędź w dal... Niech w drodze za przewodem Twym miniemy zło, co kusi nas". Nieprzyjacielem, którego Paraklet może skutecznie odpędzić, jest szatan. W sakramencie chrztu i bierzmowania Duch Święty wycisnął na nas znamię przynależności do Boga i Jego opieki, zapewnił nam pomoc do walki ze złym duchem. Dlatego prosimy o to, aby Duch zawsze okazywał w nas swoją moc i oddalał od nas szatana. Opieka Parakleta pozwoli nam uniknąć "wszelkiej szkody", a więc tego wszystkiego, co zasługuje na potępienie, a zwłaszcza grzechu. Cały człowiek został przecież uświęcony, przebóstwiony przez Ducha. **32**

Podsumujmy doktrynalną treść tej formuły. Bóg odznacza się stwórczą i zbawczą wszechmocą. Ojciec dał ludziom Chrystusa w trosce o ich zbawienie. Duch Święty Paraklet, został obiecany przez Chrystusa i posłany przez Ojca, aby oddalał od wierzących szatana, oskarżyciela i prześladowcę. Jest to nauka teologiczna, chrystologiczna, pneumatologiczna, trynitarna. Wszystkie Trzy Osoby Boskie: Ojciec, Syn i Duch Święty, dokonują dzieła zbawienia; toczą zwycięską walkę ze złem i z szatanem,

który kusi do zła i jest jego głównym sprawcą.

D. Druga formuła rozkazująca

Zaklinam cię, starodawny nieprzyjacielu człowieka, odejść od tego sługi Bożego N. (od tej służebnicy Bożej N.). Nakazuje ci to nasz Pan Jezus Chrystus, który swoją pokorą zwyciężył twoją pychę, swoją ofiarną miłością zniweczył twoją zawiść, a swą łagodnością pokonał twoje okrucieństwo. Zamilknij, ojcze kłamstwa, i nie waz się przeszkadzać temu słudze Bożemu N. (tej służebnicy Bożej N.) w uwielbieniu Pana. Nakazuje ci to Jezus Chrystus, Mądrość Ojca i światłość prawdy; Ten, którego słowa są duchem i życiem. Wyjść z niego, duchu nieczysty, i ustąp miejsca Duchowi Świętemu. Nakazuje ci to Jezus Chrystus, Syn Boży i Syn Człowieczy, który narodzony bez żadnego grzechu z Ducha Świętego i Dziewicy, swoją Krwią obmył z winy wszelkie stworzenie. Odejść więc, szatanie, odejść w imię Jezusa Chrystusa, Mocarza, który wyrzucił cię palcem Bożym i zniweczył twoje królestwo. Odstąp pod wpływem wiary i modlitwy Kościoła. Wynieś się wskutek mocy Krzyża + świętego, na którym wyrwał nas spod twojej okrutnej przemocy pokorny Baranek za nas ofiarowany, nasz Pan Jezus Chrystus, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Modlitwa ta, oparta na powtarzających się rozkazach: nakazuje ci to, oraz: odejść, zamilknij, wyjdź, ustąp, które wracają w różnym ujęciu w części końcowej, skupia się cała na Osobie Chrystusa. On jest podmiotem wezwań rozkazujących, a także Tym, który w łączności ze swoim Kościołem toczy zwycięski bój przeciwko złemu duchowi.

Rozważmy pierwsze sformułowanie rozkazu:

Zaklinam cię, starodawny nieprzyjacielu człowieka, odejść od tego sługi Bożego N. (od tej służebnicy Bożej N.). Nakazuje ci to nasz Pan Jezus Chrystus, który swoją pokorą zwyciężył twoją pychę, swoją ofiarną miłością zniweczył twoją zawiść, a swą łagodnością pokonał twoje okrucieństwo.

Określenie diabła jako "nieprzyjaciela człowieka" występuje w przypowieści o chwaście: Królestwo niebieskie podobne jest do człowieka, który posiał dobre nasienie na swojej roli. Lecz gdy ludzie spali, przyszedł jego nieprzyjaciel, nasiał chwastu między pszenicę [...] Słudzy gospodarza [...] zapytali go: Panie [...], skąd wziął się na niej chwast? Odpowiedział im: nieprzyjazny człowiek to sprawił [...]. Nieprzyjacielem, który posiał chwast, jest diabeł (Mt 13,24.25.27-28.39).

Od Chrystusa pochodzi rozkaz, aby szatan opuścił udręzonego człowieka. Modlitwa akcentuje zbawcze przymioty Chrystusa, przeciwstawiając je przejawom wrogości złego ducha. Swoją pokorą, ofiarną miłością, łagodnością, odniósł Jezus zwycięstwo, niweczając pychę, zawiść i okrucieństwo szatana. W drugiej prefacji o Męce Pańskiej wyznajemy: "Zbliżają się dni Jego zbawczej Męki i chwalebного Zmartwychwstania, dni, w których czcimy zwycięstwo Chrystusa nad złym duchem i wspominamy misterium naszego Odkupienia" 33. Pismo św. objawia prawdę, że śmierci Bóg nie uczynił [...]. Stworzył bowiem wszystko po to, aby było (Mdr 1,13-14), ale: śmierć weszła na świat przez zawiść diabła (Mdr 2,24). Diabeł bowiem od początku był zabójcą (J 8,44), pełnym zawiści w stosunku do żyjącego człowieka. Szatan bezsilnie i na próżno sprzeciwia się Chrystusowi, ale doznaje klęski dzięki cnotom Chrystusa, które są zaprzeczeniem diabelskiej przewrotności. Jezus mówi o sobie samym: jestem cichy i pokornego serca (Mt 11,29).

Drugie sformułowanie rozkazu:

Zamilknij, ojcze kłamstwa, i nie waz się przeszkadzać temu słudze Bożemu N. (tej służebnicy Bożej N.) w uwielbieniu Pana. Nakazuje ci to Jezus Chrystus, Mądrość Ojca i światłość prawdy; Ten, którego słowa są duchem i życiem.

Przeciwstawienie między demonem i Chrystusem zostaje wyrażone w modlitwie epitetem, jakim sam Jezus określił złego ducha: ojciec kłamstwa (por. J 8,44), oraz przymiotami charakteryzującymi Jezusa. Jest On mądrością Ojca. W trzeciej Ewangelii czytamy, że w okresie życia w Nazarecie Jezus nappełniał się mądrością (por. Łk 2,40). A św. Paweł stwierdza: głosimy Chrystusa ukrzyżowanego [...], który jest [...] mocą Bożą i mądrością Bożą (1 Kor 1,23-24). Po ludzku sądząc Krzyż wydaje się upokorzeniem i klęską, a nie objawieniem chwały; głupotą, a nie mądrością. W świetle wiary jednak Chrystus ukrzyżowany spełnia i przekracza wszelkie oczekiwania: jest samą mądrością Boga.

Chrystus jest odbłaskiem prawdy: odbłaskiem chwały Bożej (por. Hbr 1,3), odbłaskiem wieczystej światłości (Mdr 7,26). Słowa Chrystusa są duchem i życiem (por. J 6,63), bo kryją w sobie i przekazują ożywiającego Ducha. Diabeł stoi na krańcu przeciwnym Chrystusowi. Dlatego również dzisiaj Chrystus z mocą rozkazuje szatanowi, tak jak według świadectwa Ewangelii czynił za dni swego życia na ziemi: milcz! zamknij!: człowiek opętany przez ducha nieczystego zaczął wołać [...] wiem, kto jesteś: Święty Boga. Lecz Jezus rozkazał mu surowo: Milcz i wyjdź z niego! (Mk 1,23-25). Dlatego ktoś, kto był dręczony przez szatana, po uwolnieniu może z całą swobodą błogosławić i chwalić Pana.

Kolejna część egzorcyzmu:

Wyjdź z niego, duchu nieczysty, i ustąp miejsca Duchowi Świętemu. Nakazuje ci to Jezus Chrystus, Syn Boży i Syn Człowieczy, który narodzony bez żadnego grzechu z Ducha Świętego i Dziewicy, swoją Krwią obmył z winy wszelkie stworzenie.

W tym fragmencie dostrzegamy przeciwstawienie między duchem nieczystym i Jezusem, Synem Bożym i Synem Człowieczym, narodzonym z Ducha Świętego i Maryi Dziewicy. Początkowy rozkaz brzmi tak samo, jak w obrzędzie chrztu dzieci w poprzednim rytuale. Szafarz chrztu mówił: "Exi ab eo, immunde spiritus, et da locum Spiritui Sancto Paraclito" ³⁴. Poprzez chrzest dokonuje się w ludzkiej osobie jakby zmiana miejsca pobytu: opuszcza je zły duch, a zamieszkuje Duch Święty. W osobie ochrzczonego, w którym za Bożym przyzwoleniem szatan działa jako sprawca udreń, Duch Święty jest już obecny. Zostaje jednak wyrażony rozkaz Chrystusa, aby zły duch przestał dręczyć wierzącego. Chrystus, podmiot rozkazu, jest Synem Bożym, który stał się człowiekiem i za sprawą Ducha Świętego narodził się z Maryi Panny. Wspaniałość Jego bóstwa, dzięki któremu objawienie nazywa Go odbłaskiem chwały Boga (por. Hbr 1,3) i Bożym światłem (por. J 8,12), sprawiła, że Jego Krew przelana w Ofierze przyniosła oczyszczenie całemu stworzeniu. Czytamy bowiem: nie przez krew kozłów i cielców, lecz przez własną Krew wszedł [Chrystus] raz na zawsze do Miejsca Świętego i osiągnął wieczne dokupienie. Jeśli bowiem krew kozłów i cielców [...] którymi skrapia się zanieczyszczonych, sprawiają oczyszczenie ciała, to o ile bardziej Krew Chrystusa, który przez Ducha wiecznego złożył Bogu samego siebie jako nieskałaną ofiarę, oczyści wasze sumienia z martwych uczynków, abyście służyć mogli Bogu żywemu (Hbr 9,12-14). Ofiara Chrystusa jest rzeczywista, ponieważ Jego Krew została przelana; nieskończenie przewyższa ona ofiary starotestamentalne, gdyż polega na osobistym oddaniu się Bogu Tego, który był wolny od grzechu i napełniony Duchem Świętym. Dlatego też Ofiara ta sprawia oczyszczenie ludzi i jednoczy ich z Bogiem. Chrystus oczyszczając swoją Krwią ludzi, razem z nimi objął tym oczyszczeniem całe stworzenie. Nieczysty pozostał z własnego wyboru tylko szatan. Oto dlaczego modlitwa z naciskiem podkreśla przeciwieństwo między "duchem nieczystym" i "Chrystusem, Synem Bożym, narodzonym bez żadnego grzechu z Ducha Świętego i Dziewicy".

Modlitwa kończy się następującym rozkazem:

Odejdź więc, szatanie, odejdź w imię Jezusa Chrystusa, Mocarza, który wyrzucił cię palcem Bożym i zniweczył twoje królestwo. Odstąp pod wpływem wiary i modlitwy Kościoła. Wynieś się wskutek mocy Krzyża + świętego, na którym wyrwał nas spod twojej okrutnej przemocy pokorny Baranek za nas ofiarowany, nasz Pan Jezus Chrystus, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Rozkaz zostaje wydany w imię Chrystusa i z powołaniem się na fakt, że objawiał On swą moc przez wypędzanie złych duchów: Jeśli Ja palcem Bożym wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło już do was Królestwo Boże (Łk 11,20). Paralelna wypowiedź brzmi tak: Jeśli Ja mocą Ducha Bożego wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło do was Królestwo Boże (Mt 12,28).

Z zestawienia tych dwóch wypowiedzi wynika, że Duch Święty otrzymuje miano "palca Bożego". Wyrażenie to oznacza stwórczą moc Boga, jak o tym śpiewa psalmista: patrzę na Twe niebo, dzieło Twych palców (Ps 8,4). Oznacza też Boską wszechmoc odkupieńczą. Obok mocy Chrystusa modlitwa wymienia moc wiary i modlitwy Kościoła oraz moc Krzyża. Stanowią one wraz z mocą Chrystusa jedną rzeczywistość. Bo to właśnie mocą Ofiary Chrystusa złożonej na Krzyżu Bóg Ojciec uwolnił nas spod władzy ciemności i przeniósł do Królestwa swego umiłowanego Syna (Kol 1,13). On jest Barankiem zabitym, który dokonał naszego wyzwolenia: z odziedziczonego po przodkach waszego złego postępowania zostaliście wykupieni [...] drogocenną Krwią Chrystusa, jako baranka niepokalanego i bez zmyły (1 P 1,18-19). Księga Apokalipsy opisuje liturgię uwielbienia Baranka

zabitego, którym jest Chrystus, zasiadający obok Ojca na Boskim tronie jako zwycięzca nad złymi duchami. Hymn śpiewany podczas adoracji Krzyża w ziemskiej liturgii paschalnej Wielkiego Piątku zawiera takie słowa uwielbienia Pana: □ *passioni deditus, Agnus in Crucis levatur immolandus stipite*"

35.

Nauka zawarta w tej drugiej formule rozkazującej skupia się na Osobie Chrystusa. Przedstawia Jego więź z Ojcem i Duchem Świętym. Chrystus jest Synem Bożym, mądrością Ojca, odbłaskiem Jego chwały i prawdy. Jest Synem Człowieczym, narodzonym za sprawą Ducha Świętego z Maryi Dziewicy; Barankiem ofiarowanym, który swoją Krwią oczyszcza ludzi, a swymi słowami przekazuje Ducha Ożywiciela i wypędza szatana oraz przywraca wierzącemu godność świątyni tegoż Ducha.

E. Trzecia formuła błagalna

Święty jesteś, Panie Zastępów, pełne są niebiosa i ziemia Twojej chwały, bo stworzyłeś wszystko, co jest na świecie. Ty zasiadasz nad Cherubinami i mieszkasz na wysokościach, spoglądasz na niebo i ziemię oraz przenikasz otchłanie. Otwórz, Panie, swe oczy i wejrzyj na udrękę Twojego sługi N. (Twojej służebnicy N.), za którego (którą) Cię pokornie błagamy. Wzbudź swą potęgę i ześlij Twojego Ducha Parakleta. Niech On swą mocą oddali wszelką przemoc diabła i rozerwie jego podstępne więzy, aby ten Twój sługa (ta Twoja służebnica) mógł (mogła) Ci służyć czystym sercem i szczerym umysłem. Boże, Stwórco i Odkupicielu rodzaju ludzkiego, Ty na początku ukształtowałeś człowieka na swoje podobieństwo i powierzyłeś mu cały świat, aby służąc Tobie samemu jako Stwórcy, rządził wszelkim stworzeniem. Wspomnij, Panie, na ludzką słabość, zranioną grzechem, i okaż dobroć swojemu słudze N. swojej służebnicy N.), udręczonemu (udręczonej) szatańskim podstępem. Niech uwolniony (uwolniona) od nieprzyjaciela, tylko Ciebie uznaje jako Boga i Pana. Boże nieskończonego miłosierdzia, Ty dla naszego odkupienia raczyłeś posłać na świat swojego Jednorodzonego Syna, aby każdy, kto w Niego wierzy, uniknął zguby i osiągnął życie wieczne. Ty na Krzyżu wywyższyłeś swojego Syna, aby po przekreśleniu długu grzechów świata wszystko pociągnął do siebie. Prosimy Cię, w swoim miłosierdziu wysłuchaj błagania Kościoła za Twego sługę N. (Twoją służebnicę N.). Oddal od niego (niej) wszelkie przeciwności i strzeż go (ją) swoją prawicą, skoro za cenę własnej Krwi odkupił go (ją) nasz Pan Jezus Chrystus, który z Tobą żyje i króluje na wieki wieków. Amen 36.

Modlitwa składa się z trzech części, z których każda rozpoczyna się wezwaniem zwróconym do Boga: (1): "Święty jesteś, Panie Boże Zastępów"; (2): □ Boże, Stwórco i Odkupicielu rodzaju ludzkiego"; (3): □ Boże nieskończonego miłosierdzia". Każda część z kolei obejmuje: anamnezę (wspomnienie) zbawczego dzieła Bożego i prośbę o uwolnienie osoby dręczonej przez szatana.

Święty jesteś, Panie Zastępów, pełne są niebiosa i ziemia Twojej chwały, bo stworzyłeś wszystko, co jest na świecie. Ty zasiadasz nad Cherubinami i mieszkasz na wysokościach, spoglądasz na niebo i ziemię oraz przenikasz otchłanie. Otwórz, Panie, swe oczy i wejrzyj na udrękę Twojego sługi N. (Twojej służebnicy N.), za którego (którą) Cię pokornie błagamy. Wzbudź swą potęgę i ześlij Twojego Ducha Parakleta. Niech On swą mocą oddali wszelką przemoc diabła i rozerwie jego podstępne więzy, aby ten Twój sługa (ta Twoja służebnica) mógł (mogła) Ci służyć czystym sercem i szczerym umysłem.

Część pierwsza, rozpoczynająca się inwokacją na cześć świętości Boga niebieskich Zastępów, jest echem śpiewu Serafinów, który sławią trzykrotnie Świętego Boga w teofanijnej wizji Izajasza: Święty, Święty, Święty jest Pan Zastępów. Cała ziemia pełna jest Jego chwały (Iz 6,3). Bóg sam stwierdził, że jest święty: Bądźcie świętymi, ponieważ Ja jestem święty! (Kpł 11,44-45). Jezus zanosząc do Ojca modlitwę arcykapłańską, zwraca się do Niego jako do Świętego: Ojcze Święty, zachowaj ich w twoim imieniu, które mi dałeś [...] uświęć ich w prawdzie (J 17,11.17). Jezus jest Świętym Bożym (J 6,69). Paraklet jest Duchem Świętym (por. J 14,16-17). Świętość wyraża głęboką tajemnicę Boga. Jest On Stwórcą wszechrzeczy. Przysługują Mu dwa tytuły, pod jakimi jest wzywany w Biblii: On zasiada na cherubach (por. 1 Sm 4,4; 2 Sm 6,2; 2 Krl 19,15; Ps 80,2; 99,1), będących jakby tronem Jego chwały. Siedzibę ma w górze [i] w dół spogląda na niebo i ziemię (Ps 113,5-6). Bóg zasiada na wzniosłym tronie, ponad niebiosami i z tej niedosiężnej wysokości ogarnia spojrzeniem niżej położone niebo, ziemię i otchłanie, całe stworzenie. Ten opis nieskończonej mocy Boga staje się podstawą prośby o ratunek dla człowieka udręczonemu przez szatana. Prośba ta przywołuje na myśl modlitwę psalmisty o odrodzenie Izraela: Wzbudź swą potęgę i przyjdź nam na pomoc (Ps 80,3). Modlitwa przyjmuje formę epiklezy - prośby o zesłanie Ducha Świętego Parakleta, aby Ten który jest □ mocą" samego Boga, przewyciężył przemoc ducha nieczystego, by rozwiął jego kłamstwo, okazując, iż władca tego świata

został osądzony (J 16,11), to znaczy potępiony i pozbawiony władzy. Skutkiem tego działania będzie wyzwolenie wiernego od prześladowania i umocnienie jego serca do służby Bogu i oddawania Mu kultu.

Boże, Stwórcu i Odkupicielu rodzaju ludzkiego, Ty na początku ukształtowałeś człowieka na swoje podobieństwo i powierzyłeś mu cały świat, aby służąc Tobie samemu jako Stwórcy, rządził wszelkim stworzeniem. Wspomnij, Panie, na ludzką słabość, zranioną grzechem, i okaż dobroć swojemu słudze N. (swojej służebnicy N.), udręczonemu (udręczonej) szatańskim podstępem. Niech uwolniony (uwolniona) od nieprzyjaciela, tylko Ciebie uznaje jako Boga i Pana.

W drugiej części modlitwy zwracamy się do Boga z tytułami streszczającymi dwa Jego podstawowe dzieła - stworzenie i odkupienie, a następnie wspominamy stwórcze dzieło słowami zapożyczonymi z początku czwartej modlitwy eucharystycznej 37, która przywołuje na pamięć stworzenie człowieka i powierzenie mu przez Stwórcę władzy nad pozostałymi istotami na ziemi (por. Rdz 1,26-28). Terminy "obraz" i "podobieństwo" określają człowieka w jego relacji do Boga. Podobieństwo to wyraża się i urzeczywistnia poprzez panowanie człowieka nad stworzeniem. Człowiek jest osobą; jako taki odróżnia się od innych istot żywych, nie posiadających inteligencji ani woli, oraz zbliża się do Boga. To objawienie wzniosłej naturalnej godności człowieka, stawiającej go na szczycie materialnego świata, stanowi przygotowanie dla objawienia jeszcze wyższej godności, której źródłem będzie łaska, udział w Bożej naturze (por. 2 P 1,4). Właśnie przez łaskę zostaje udoskonalony Boży obraz w człowieku i uwznioślona jego władza nad światem stworzonym. Po przywołaniu godności człowieka jako króla stworzeń zostaje przypomniany grzech, który dotkliwie zranił ludzką naturę. Objawiła się tu również moc szatana, z jaką poniża on i powala na ziemię człowieka. Dlatego prosimy Boga, aby w swojej dobroci wyzwolił człowieka z udręki nieprzyjaciela oraz przywrócił mu zdolność uznawania nad sobą wyłącznej władzy Stwórcy.

Boże nieskończonego miłosierdzia, Ty dla naszego odkupienia raczyłeś posłać na świat swojego Jednorodzonego Syna, aby każdy, kto w Niego wierzy, uniknął zguby i osiągnął życie wieczne. Ty na Krzyżu wywyższyłeś swojego Syna, aby po przekreśleniu długu grzechów świata wszystko pociągnął do siebie. Prosimy Cię, w swoim miłosierdziu wysłuchaj błagania Kościoła za Twego sługę N. (Twoją służebnicę N.). Oddal od niego (niej) wszelkie przeciwności i strzeż go (ją) swoją prawicą, skoro za cenę własnej Krwi odkupił go (ją) nasz Pan Jezus Chrystus, który z Tobą żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

W trzeciej części modlitwy odwołujemy się do nieskończonego miłosierdzia Boga. Objawił się On bowiem jako Ojciec miłosierdzia (por. 2 Kor 1,3). Tytuł ten oznacza, że miłosierdzie nie jest tylko jednym z Boskich atrybutów, lecz wyrazem samej głębi tożsamości Boga. Miłosierdzie wypływa z Niego jakby ze źródła. Anamneza wielkiego misterium zbawczego przywołuje fakt, iż Bóg Ojciec posłał na świat swego Syna, aby odkupić ludzi. Według św. Pawła sam Chrystus stał się dla nas od Boga i sprawiedliwością, i uświęceniem, i odkupieniem (1 Kor 1,30). W Nim mamy odkupienie przez Jego Krew (Ef 1,7; por. Kol 1,14). Jak Bóg odkupił lud izraelski wyzwalając go z niewoli egipskiej, a potem babilońskiej, podobnie wybawił ludzi z nieprzezwyciężalnej niewoli grzechu, czyniąc ich swoją własnością poprzez Krew Chrystusa. Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne (J 3,16). Odkupienie i życie stały się udziałem ludzkości poprzez wywyższenie Jezusa, jak sam zapowiedział: Ja, gdy zostanę nad ziemię wywyższony, przyciągnę wszystkich do siebie (J 12,32). Wywyższenie to oznacza Ukrzyżowanie i Zmartwychwstanie, gdyż te dwa wydarzenia - to dwa aspekty tego samego i jedyne misterium. Na Krzyżu Bóg darował nam wszystkie występki, skreślił zapis dłużny, przyniatający nas nakazami (Kol 2,14).

Wspominając to niezgłębione dzieło odkupienia, dokonane przez Boga Ojca i przez Jego Syna, Jezusa Chrystusa, cały Kościół przez usta swego sługi zanoszą błaganie za wiernym udręczonym szatańskimi pokusami. Ponieważ został odkupiony Krwią Chrystusa, prosimy o oddalenie od niego wszelkich przeciwności; aby Bóg chronił go swoją prawicą, która symbolizuje Jego wszechmoc. Prawica, która dokonała tylu przedziwnych dzieł w Starym Przymierzu, okazała swą moc także Chrystusie: albowiem Bóg wywyższył Go [...] po prawicy swojej jako Władcę i Zbawiciela (Dz 5,31). Tą samą Bożą prawicą jest ręka Jezusa, o której On sam tak mówi: [moje owce] nie zginą na wieki i nikt nie wyrwie ich z mojej ręki (J 10,28), a niebawem dodaje: nikt nie może ich wyrwać z ręki mego Ojca. Ja i Ojciec jedno jesteśmy (J 10,29-30). Kościół prosząc o Bożą opiekę nad swoimi dziećmi, często odwołuje się do tego symbolu "prawicy", np. "Wszechmogący, wieczny Boże, wejrzyj łaskawie na

naszą słabość w walce z mocami ciemności i wyciągnij w naszej obronie swoją potężną prawicę" 38. □Praetende, Domine, fidelibus tuis dexteram caelestis auxilii, ut te toto corde perquirant..." 39; "Tueatur, quaesumus, Domine, dextera tua populum deprecantem" 40. W podobnym stylu w analizowanej modlitwie prosi Kościół o Bożą opiekę nad wiernym, który doznaje szatańskich uderzeń: "strzeż go swoją prawicą".

Widzimy więc, że i ta modlitwa, utkana z cytatów i aluzji biblijnych, wyraża prawdę o Trójcy Świętej. Zwracamy się w niej do Boga Ojca, prosząc Go, aby zesłał Ducha Świętego oraz przypominamy, iż posłał na świat swojego Jednorodzonego Syna dla naszego zbawienia. Na tej podstawie czuje się Kościół upoważniony, aby prosić o uwolnienie Chrystusowego ucznia, dręczonego i zwalczanego przez szatana.

F. Trzecia formuła rozkazująca

Zaklinam cię przez Boga żywego, przez Boga prawdziwego, przez Boga świętego, duchu nieczysty, wrogu wiary, nieprzyjacielu rodzaju ludzkiego, sprawco śmierci, ojcze kłamstwa, korzeniu zła, zwodzicielu ludzi, zarzewie cierpień. Zaklinam cię, złośliwy smoku, w imię naszego Pana Jezusa Chrystusa, odstęp precz od tego Bożego stworzenia. Nakazuje ci to sam Chrystus, który z wyżyny niebios strącił cię do podziemnych otchłani. Nakazuje ci to Chrystus, któremu morze, wichry i nawałnice były posłuszne. Nakazuje ci to Chrystus, odwieczne Słowo Boże, które stało się ciałem; Chrystus, który dla zbawienia ludzkości zgubionej przez twoją nienawiść, uniżył samego siebie i stał się posłuszny aż do śmierci. Uchodź przed Tym, który w Izaaku został ofiarowany, w Józefie sprzedany do Egiptu; zabity jako baranek i ukrzyżowany jako człowiek, a potem jako zwycięzca powstał z otchłani. Ustąp miejsca Chrystusowi, na którego nie miałeś żadnego wpływu. Ugnij się pod wszechmocną prawicą Boga, nich cię przerazi i odpędzi wezwanie przez nas świętego imienia Jezusa, przed którym drżą mieszkańcy otchłani, któremu poddane są Moce niebios, Potęgi i Panowania; którego Cherubini i Serafini wychwalają nieustannymi hymnami uwielbienia, śpiewając Święty, Święty, Święty Pan Bóg Zastępów. Odejdź więc w imię Ojca + i Syna, + i Ducha + Świętego. Ustąp miejsca Duchowi Świętemu przez ten znak świętego Krzyża + naszego Pana Jezusa Chrystusa, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Główna myśl tej formuły wyraża się w rozkazach, wyrażonych po łacinie słowami: "exorcizo te" i "adiuro te" ("zaklinam cię"). Modlitwa skupia się wokół postaci Chrystusa, którą wymieniamy na początku każdego z rozkazów: "nakazuje ci to sam Chrystus". Na wezwanie Kościoła szatan ma uznać nad sobą moc Boga oraz imienia Chrystusa.

Zaklinam cię przez Boga żywego, przez Boga prawdziwego, przez Boga świętego, duchu nieczysty, wrogu wiary, nieprzyjacielu rodzaju ludzkiego, sprawco śmierci, ojcze kłamstwa, korzeniu zła, zwodzicielu ludzi, zarzewie cierpień.

Po wstępnych sformułowaniach występujących zazwyczaj w ezgoryczmach 41, spotykamy tu wiele elementów zapożyczonych z modlitw poprzedniego rytuału. Trzy określenia odnoszące się do majestatu Boga, występują tak na kartach Starego jak i Nowego Testamentu. Bóg jest nazywany Bogiem życia, prawdy, świętości. Atrybuty te utożsamiają się z naturą Boga, który jest życiem, prawdą, świętością. Przeciwnie przymioty charakteryzują szatana: śmierć, kłamstwo, złość. Wyliczone tu negatywne określenia diabła są znane. Mimo, że jest on duchem, jest nieczysty (por. Mt 10,1; 12,43; Mk 1,23.26. 27; 3,11.30; 6,7; 7,25; 9,25; Łk 4,33. 36; 6,18 8,29; 9,42; 11,24). Będąc władcą tego świata (por. J 12,31; 14,30; 16,11), ulegającego grzechowi niewiary (por. J 14,17; 15,18; 16,8), szatan jest najpotężniejszym wrogiem wiary i ludzkości. O nim to zostało napisane: Przeciwnik wasz, diabeł, jak lew ryczący krąży, szukając, kogo pożreć (1 P 5,8). To on doprowadzając ludzi do grzechu, sprowadził na świat śmierć; dlatego został nazwany zabójcą od początku (J 8,44). Jest kłamcą i szerzycielem kłamstwa: Od początku był on zabójcą i nie wytrwał w prawdzie, bo prawdy w nim nie ma. Kiedy mówi kłamstwo, od siebie mówi, bo jest kłamcą i ojcem kłamstwa (J 8,44). Jest zwodzicielem: Wielu pojawiło się na świecie zwodzicieli, którzy nie uznają, że Jezus Chrystus przyszedł w ciele ludzkim. Taki jest zwodzicielem i antychrysem (2 J 7). W sprzeciwie wobec wiary tkwi korzeń wszelkiego zła i źródło wszelkich cierpień.

Zaklinam cię, złośliwy smoku, w imię naszego Pana Jezusa Chrystusa, odstęp precz od tego Bożego stworzenia. Nakazuje ci to sam Chrystus, który z wyżyny niebios strącił cię do podziemnych otchłani.

Szatan jest tu przedstawiony pod biblijnym obrazem smoka, którego przerażającą postać opisuje Księga Apokalipsy (por. rozdziały 12-13; 16,13; 20,2). Smok, potwór o strasznym wyglądzie, żądny

krwi i zniszczenia, uosabia moc zła, symbolizuje wrogość wobec Boga i ludzi. Jest też nazwany starodawnym wężem, który uwiódł pierwszą niewiastę i sprowadził klęskę na całą ludzkość. Egzorcysta kieruje do niego rozkaz wyrażony słowami: "wyrwij się z korzeniem i odejź" ("odstąp precz"). Podobnego zwrotu użył Jezus w wypowiedzi skierowanej do uczniów: Gdybyście mieli wiarę jak ziarno gorczycy, powiedzielibyście tej morwie: Wyrwij się z korzeniem i przesadź się w morze!, a byłaby wam posłuszna (Łk 17,6). Sam Chrystus nakazuje złemu duchowi, aby się wykorzenił i uszedł z dręczonej osoby, ponieważ został już strącony z nieba na ziemię według apokaliptycznego opisu: I został strącony wielki Smok, Wąż starodawny, który się zwie diabeł i szatan, zwodzący całą ziemię; został strącony na ziemię, a z nim strąceni zostali jego aniołowie (Ap 12,9). Został wrzucony do jeziora ognia: I pochwylił Smoka, Węża starodawnego, którym jest diabeł i szatan [...] i wtrącił go do Czeluści [...]. A diabła, który ich zwodzi, wrzucono do jeziora ognia i siarki (Ap 20,3. 10). Oznacza to zniweczenie nieprzyjaciela Boga, Chrystusa i ludzi; ostateczne obezwładnienie go do tego stopnia, iż nie będzie mógł dłużej zwodzić ludzkości ani wyrządzać jej szkody. W Drugim Liście Piotra czytamy: Bóg aniołom, którzy zgrzeszyli, nie odpuścił, ale wydał [ich] do ciemnych lochów Tartaru (2 P 2,4), zaś w Liście Judy: aniołów, tych, którzy nie zachowali swojej godności, ale opuścili własne mieszkanie, spętanych wiekuistymi więzami zatrzymał w ciemnościach na sąd wielkiego dnia (Jud 6). To, co w tych tekstach jest przypisywane działaniu Boga, modlitwa egzorcyzmu odnosi do Chrystusa, Syna Bożego.

Nakazuje ci to Chrystus, któremu morze, wichry i nawałnice były posłuszne. Nakazuje ci to Chrystus, odwieczne Słowo Boże, które stało się ciałem; Chrystus, który dla zbawienia ludzkości zgubionej przez twoją nienawiść, uniżył samego siebie i stał się posłuszny aż do śmierci. Uchodź przed Tym, który w Izaaku został ofiarowany, w Józefie sprzedany do Egiptu; zabity jako baranek i ukrzyżowany jako człowiek, a potem jako zwycięzca powstał z otchłani. Ustąp miejsca Chrystusowi, na którego nie miałeś żadnego wpływu.

Jezus wydając rozkaz wichrom i morzu, uciszył burzę: powstawszy zgromił wichry i jezioro, i nastąpiła głęboka cisza (Mt 8,26; Łk 8, 25). Podobnie rozkazywał złym duchom: Nawet duchom nieczystym rozkazuje i są Mu posłuszne (Mk 1,27). Chrystus ma władzę, aby rozkazywać szatanowi, ten zaś lęka się Go i jest Mu posłuszny. Albowiem Syn Boży, odwieczne Słowo, stawszy się człowiekiem, w sposób niepojęty uniżył samego siebie, stając się posłusznym aż do śmierci - i to śmierci krzyżowej (Flp 2,8). Cała dialektyka tkwi w połączeniu rozkazu i posłuszeństwa. Syn Boży ma najwyższą władzę rozkazywania i wszystkie stworzenia są Mu posłuszne: wichry, morze, duchy, a to dlatego, że On stał się w najwyższym stopniu posłuszny Ojcu. Modlitwa przywołuje na myśl postaci Starego Testamentu, które zapowiadały misteria Chrystusa. Ofiara Izaaka była figurą Ofiary Jezusa. Biblijny autor opowiada, że Abraham otrzymawszy od

Boga nakaz był gotów go spełnić i udał się ze swym synem na ustalone miejsce (por. Rdz 22,9-12). W Nowym Testamencie znajdujemy następującą interpretację tego faktu: Abraham [...] ofiarował Izaaka, i to jedyne go syna [...] Pomyślał bowiem, iż Bóg mocen jest wskrzesić także umarłych, i dlatego odzyskał go, na podobieństwo [Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa] (Hbr 11,17-19).

Ojcowie Kościoła w ofierze Izaaka upatrywali figurę Ofiary Jezusa, natomiast w ocaleniu Izaaka od śmierci - figurę Zmartwychwstania Jezusa. Także Józef jest figurą Chrystusa. Bracia Józefa sprzedali go Izmaelitom za dwadzieścia sztuk srebra (Rdz 37,28). W fakcie tym tkwi zapowiedź wydania Jezusa przez Judasza za trzydzieści srebrników (por. Mt 26,15; Mk 14,11; Łk 22,5). Symbolem Chrystusa był baranek paschalny, o którym mówił przepis: zabije go całe zgromadzenie Izraela o zmierzchu (Wj 12,6). Jan Chrzciciel wskazał na Jezusa słowami: Oto Baranek Boży, który gładzi grzech świata (J 1, 29). Ewangelista opowiadając o Męce Jezusa, dostrzega w niej spełnienie się przepisu Prawa, zakazującego łamania kości baranka: gdy [żołnierze] podeszli do Jezusa i zobaczyli, że już umarł, nie łamali Mu goleni [...]. Stało się to bowiem, aby się wypełniło Pismo: □ Kość jego nie będzie złamana" (J 19,33. 36; por. Wj 12,46). Św. Paweł stwierdza: Chrystus został złożony w ofierze jako nasza Pascha (1 Kor 5,7), zaś w Pierwszym Liście Piotra czytamy: zostaliście wykupieni [...] drogocenną Krwią Chrystusa, jako baranka niepokalanego i bez zmyzy (1 P 1,18-19). W Ukrzyżowaniu i Śmierci Jezusa spełniły się wszystkie te prorocze figury. Jezus pokonał nieprzyjaciela, zatriumfował nad Otchłanią, stawszy się posłusznym aż do Śmierci krzyżowej: dlatego też Bóg Go nad wszystko wywyższył i darował Mu imię ponad wszelkie imię, aby na imię Jezusa zgięło się każde kolano istot niebieskich i ziemskich, i podziemnych (Flp 2,9-10) 42. Przez Śmierć na Krzyżu Chrystus po rozbrojeniu Zwierzchności i Władz jawnie wystawił [je] na pokaz, powiodłszy je w triumfalnym pochodzie (Kol 2,15). Dlatego w modlitwie rozbrzmiewa rozkaz pod adresem szatana: "Ustąp miejsca Chrystusowi,

na którego nie miałeś żadnego wpływu". Słowa te opierają się na wyznaniu samego Jezusa: nadchodzi władca tego świata. Nie ma on jednak nic swego we Mnie (J 14,30).

Ugnij się pod wszechmocną prawicą Boga, nich cię przerazi i odpędzi wezwanie przez nas świętego imienia Jezusa, przed którym drżą mieszkańcy otchłani, któremu poddane są Moce niebios, Potęgi i Panowania; którego Cherubini i Serafini wychwalają nieustannymi hymnami uwielbienia, śpiewając Święty, Święty, Święty Pan Bóg Zastępów. Odejdź więc w imię Ojca + i Syna, + i Ducha + Świętego. Ustąp miejsca Duchowi Świętemu przez ten znak świętego Krzyża + naszego Pana Jezusa Chrystusa, który żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

Nakaz "ugnij się pod wszechmocną prawicą Boga" podejmuje niemal dosłownie zachętę z Pierwszego Listu Piotra: upokórzcie się pod mocną ręką Boga (1 P 5,6). Podczas jednak, gdy w Liście wezwanie to jest skierowane do wiernych i ma cel pozytywny: aby was wywyższył w stosownej chwili (1 P 5, 6), tu zmierza ono do ostatecznego upokorzenia szatana i poddania go władzy Boga. W Liście Jakuba czytamy o drzeniu demonów w obliczu Boga: Wierzysz, że jest jeden Bóg? Słusznie czynisz - lecz także i złe duchy wierzą i drżą (Jk 2,19). Złym duchom nie brak wiary, ale ona ich nie zbawia; owszem przysparza im tym większej udręki, bo wiedzą, że Bóg jest sprawiedliwy. Lęk wobec Boga wiąże się tu (w modlitwie) z imieniem Chrystusa, w obliczu którego, jak widzieliśmy, mają uklęknąć w uwielbieniu także istoty "podziemne" (por. Flp 2,10). Wszystkie duchy anielskie wyliczane w pismach Pawłowych są poddane imieniu Chrystusa: [oby] Ojciec chwały dał wam ducha mądrości i objawienia [...] byście wiedzieli [...] czym [jest] przeogromna Jego moc względem nas wierzących - na podstawie działania Jego potęgi i siły. Wykazał on je, gdy wskrzesił z martwych Chrystusa i posadził po swojej prawicy na wyżynach niebieskich, ponad wszelką Zwierzchnością i Władzą, i Mocą, i Panowaniem i ponad wszelkim innym imieniem [...] I wszystko poddał pod Jego stopy (Ef 1,17-22). To poddanie wszystkich istot anielskich pochodzi stąd, że Chrystus jest ich Stwórcą: bo w Nim wszystko zostało stworzone: i to, co w niebiosach, i to, co na ziemi, byty widzialne i niewidzialne, czy to Trony, czy Panowania, czy Zwierzchności, czy Władze. Wszystko przez Niego i dla Niego zostało stworzone (Kol 1,16). Chrystus ma pierwszeństwo w stosunku do całego stworzenia, bo wyprzedza je w istnieniu jako Syn Boży. Śpiew cherubinów ku czci Boga w momencie Jego ukazania się Izajaszowi (por. Iz 6,3) zostaje tu przedstawiony jako akt uwielbienia Chrystusa w myśl transpozycji, z jaką się spotykamy w czwartej Ewangelii: Izajasz [...] ujrział Jego [Chrystusa] chwałę i o Nim mówił (J 12,41). Modlitwa kończy się rozkazem zawierającym imiona Trzech Osób Boskich i przywołaniem mocy znaku Krzyża.

Gdy nastąpi uwolnienie od złego ducha, obrzęd egzorcyzmu kończy się pieśnią Magnificat albo Benedictus, wyrażającą radość z odniesionego zwycięstwa.

Uroczyste formuły błagalne i rozkazujące, rozważane łącznie z wszystkimi innymi modlitwami i gestami obrzędu egzorcyzmu wyrażają wiarę i naukę Kościoła dotyczącą złego ducha. Jest to wiara w Trzy Boskie Osoby - Ojca, Syna i Ducha Świętego, których dziełem są dobre duchy. Niektóre z tych duchów na mocy samowolnego wyboru stały się jednak duchami złymi. **43** Pozostając pod władzą Boga, działają one jako nieprzyjaciele Boga i ludzi, sprzeciwiają się wierzącym poprzez pokusy i dręczą ich aż do opętania. Dlatego Bóg Ojciec, który posłał swojego Wcielonego Syna Jezusa Chrystusa, aby dokonał zbawienia ludzi, za Jego pośrednictwem udziela Kościołowi władzy do wypędzania szatana, kiedy ten opanowuje i dręczy wiernych. Pełniąc swą posługę, Kościół ustanawia obrzęd zwany "egzorcyzmem" i zaliczany do sakramentaliów. Korzystając z całego swojego autorytetu i swej mocy, Kościół uroczyście i skutecznie prosi Boga Ojca o posłanie Ducha Świętego, aby swoją nieskończoną mocą pokonał szatana i uwolnił ludzką osobę ze stanu opętania. Egzorcyzm ukazuje jeden z aspektów ogromnej walki z szatanem, jaką wie dzie Kościół i każdy z jego członków.

Przekład z języka włoskiego:
ks. Stanisław Czerwik

* NOTITIAE 35 (1999), nr 392-393 / 3-4, s. 177-222:

1 Księga nosi tytuł: RYTUAŁ RZYMSKI ODNOWIONY ZGODNIE Z POSTANOWIENIEM ŚWIĘTEGO SOBÓRU WATYKAŃSKIEGO II, WYDANY Z UPOWAŻNIENIA PAPIEŻA JANA PAWŁA II. EGZORCYZMY I INNE MODLITWY BŁAGALNE. Wydanie wzorcowe. Watykan 1999. Odtąd w przypisach będziemy używać skrótu: EGZ (Polska wersja tytułu książki jest nieoficjalną propozycją niżej podpisanego autora przekładu książki z oryginału łacińskiego: S.C.).

2 Por. KL 79.

3 Por. L'Osservatore Romano, 29 stycznia 1999, s. 8.

4 Termin "egzorcyzm" jest transkrypcją greckiego wyrazu, oznaczającego zaklęcie, czyli akt zobowiązujący pod przysięgą do wykonania pewnej czynności. W obecnym znaczeniu termin ten oznacza rozkaz skierowany do złych duchów, aby opuścili dręczone przez nich osoby.

5 W litanii tej zamieszczone są między innymi następujące wezwania skierowane do Chrystusa: "Ty za nas byłeś kuszony przez diabła... Ty uwalniałeś dręczonych przez duchy nieczyste... Ty dałeś swoim uczniom moc wyrzucania złych duchów... Ty siedzisz po prawicy Ojca i wstawiasz się za nami... Ty przyjdiesz sędzić żywych i umarłych". Na każde z tych wezwań uczestnicy odpowiadają: "Zmiłuj się nad nami", albo: "Zmiłuj się nad nim (nią)". EGZ, rozdział I, n. 46.

6 W rozdziale II są proponowane psalmy: 3; 10; 12; 21; 30; 34; 53,3-9; 67,2-4.33-36; 69. Po każdym następuje odpowiednio sformułowana modlitwa.

7 W rozdziale II są wskazane teksty: Mt 4,1-11: kuszenie Jezusa i Jego zwycięstwo nad diabłem; Mk 16,15-18: misja, jaką Zmartwychwstały powierza Jedenastu oraz mające jej towarzyszyć znaki, wśród nich i ten: w imię moje złe duchy będą wyrzucać; Mk 1,21b-28: tekst zawierający rozkaz dany przez Jezusa szatanowi: Milcz i wyjdź z niego!; Łk 10,17-20, gdzie czytamy: Wróciło siedemdziesięciu dwóch z radością, mówiąc: Panie, przez wzgląd na Twoje imię nawet złe duchy nam się poddają. Wtedy rzekł do nich: Widziałem szatana, który spadł z nieba jak błyskawica. Oto dałem wam władzę stąpania po węzach i skorpionach, i po całej potędze przeciwnika. Jednakże nie z tego się cieszcie, że duchy się wam poddają, lecz cieszcie się, że wasze imiona zapisane są w niebie; Łk 11,14-23, gdzie po wypędzeniu niemego ducha złego Jezus mówi: Jeśli Ja palcem Bożym wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło już do was Królestwo Boże.

8 EGZ, rozdział I, n. 59.

9 Wszystkie teksty modlitw są tu podane w moim studyjnym przekładzie (jeszcze nie zatwierdzonym) z łacińskiego oryginału, opublikowanego w Watykanie w r. 1999.

10 EGZ, rozdział I, n. 61.

11 Początek tej modlitwy został zaczerpnięty z modlitwy poprzednio stosowanego obrzędu egzorcyzmu: *Rituale Romanum Pauli V pontificis maximi iussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque ad normam codicis iuris canonici accomodatum, Sanctissimi D.N. Pii Papae XII auctoritate ordinatum et auctum, editio iuxta typicam*. Desclée, Romae 1952: Titulus XII, caput II. Ritus Exorcizandi obsessos a daemonio.

12 *Missale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, editio typica altera*, (odtąd w przypisach: MR). Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 142: Die 17 decembris, Collecta; Mszał Rzymski dla diecezji polskich (odtąd w przypisach: MRP), Poznań 1986, s. 23.

13 MRP, s. 55*: 3. Prefacja zwykła; MR, s. 435: "Deus: Qui per Filium dilectionis tuae, sicut conditor generis es humani, ita benignissimus reformator".

14 Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1996. Trzecia formuła błogosławieństwa nowożeńców, s. 119; MR, s. 755.

15 MRP, s. 225*: Wspomnienie wszystkich wiernych zmarłych. Trzecia Msza. Kolekta; MR, s. 892: □ te conditorem et redemptorem possint perpetuo contemplari". Por. 12. Msza za wielu albo za wszystkich zmarłych. Kolekta (A) i (B): MRP, s. 216" i 217".

16 MR, s. 936. Oratio universalis sub nomine Clementis Pp. XI vulgata.

17 W formule towarzyszącej zmieszaniu wody z winem w czasie Mszy świętej prosimy: "Przez to misterium wody i wina daj nam, Boże, udział w bóstwie Chrystusa, który przyjął nasze człowieczeństwo": MRP, s. 15*. W 2. prefacji na Mszę za nowożeńców wielbimy Boga za to, że lud Boży w Chrystusie "otrzymał uczestnictwo w boskiej naturze i stał się współdziedzicem Jego chwały w niebie": MRP, s. 97*.

18 MRP, s. 238: Niedziela Zesłania Ducha Świętego. Wieczorna Msza wigilijna. Kolekta (B); MR, s. 311: □ corda eorum, qui per tuam gratiam sunt renati, Spiritus illustratione confirmet".

19 MRP, s. 307*; MR, s. 738: "Baptismate regeneratos confirmare dignatus es donatione Spiritus Sancti".

20 MRP, s. 73"; MR, s. 739: "qui Spiritum veritatis in Ecclesia mansurum esse promisit, vos in confessione verae fidei sua virtute confirmet".

21 MRP, s. 190" 10. Msza o Duchu Świętym (3), Kolekta (B); MR, s. 866: "Deus, cuius Spiritu regimur,

cuius protectione servamur...".

22 MRP, s. 67*. Prefacja o Krzyżu świętym (50); MR, s. 609: "... salutem humani generis in ligno crucis constituisti, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret; et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur...".

23 EGZ, rozdział I, n. 61.

24 MRP, s. 238". 40. Modlitwy za zmarłych krewnych, przyjaciół i dobroczyńców. Kolekta; MR, s. 909: "Deus, humanae salutis amator...".

25 MRP, s. 79. Czwartek drugiego tygodnia W. Postu. Kolekta; MR, s. 197: "Deus innocentiae institutor et amator"; MRP, s. 218. Środa piątego tygodnia wielkanocnego. Kolekta.

26 MRP, s. 67. Wspomnienie dowolne św. Marii Magdaleny de Pazzi. Kolekta; MR, s. 552.

27 MRP, s. 108. Wspomnienie dowolne św. Elżbiety Portugalskiej. Kolekta; MR, s. 575: "Deus, auctor pacis et amator castitatis...".

28 MRP, s. 110. Wspomnienie dowolne św. Marii Goretti, Dziewicy i Męczennicy. Kolekta; MR, s. 576: "Deus, innocentiae auctor et castitatis amator...".

29 MRP, s. 174". 54. Msza o zgodę. Kolekta; MR, s. 825: "Deus, summa unitas et vera caritas...".

30 Na temat utożsamienia węża z diabłem por. G. DE CARLO, Il demonio artefice della caduta e il peccato dell'umano: Il tentatore da Gen 3 a Sap 2,24, in: G. BERTONE (ed.), Angeli e demoni nella Bibbia, Edizioni Issra, L'Aquila 1998, pp. 8-21. 30-35; G. DEIANA, L'evoluzione della figura del demonio nell'Antico Testamento, in: ibidem, pp. 133-137.

31 Rituale Romanum Pauli V, Titulus XII, caput II, Ritus exorcizandi obsessos a daemonio, p. 864.

32 Por. G. FERRARO, Lo Spirito Santo nell'inno liturgico di Pentecoste, Civiltà Cattolica 149: II (1998) 364-465.

33 MRP, s. 35*. 2. Prefacja o Męce Pańskiej; MR, s. 404: "... de antiqui hostis superbia triumphatur, et nostrae redemptionis recolitur sacramentum".

34 Por. Rituale Romanum Pauli V, Desclée, Romae, 1952, p. 19. Titulus II, caput II, Ordo Baptismi Parvulorum.

35 MR, s. 262. Wielki Piątek Męki Pańskiej. Hymn.

36 EGZ, rozdz. II, n. 83.

37 Por. MRP, s. 329*: "Ty stworzyłeś człowieka na swoje podobieństwo i powierzyłeś mu cały świat, aby rządził wszelkim stworzeniem...".

38 MRP, s. 67. Sobota po Popielcu. Kolekta; MR, s. 129: "ad protegendum nos dexteram tuae maiestatis extende".

39 MR, s. 509. Orationes super populum, n. 13; w MRP, s. 396* polska wersja modlitwy pomija wzmiankę o "prawicy": "udziel Twoim wiernym pomocy...".

40 MR, s. 509. Orationes super populum, n. 16; w MRP, s. 396*: "strzeż modlącego się ludu".

41 Por. Rituale Romanum Pauli V, Desclée, Romae, 1952: Titulus II, caput II, Ordo Baptismi Parvulorum, Benedictio salis; caput IV, Ordo Baptismi Adultorum, Benedictio salis; titulus XII, caput III, Exorcismus in Satanam et Angelos Apostaticos.

42 Analizowany fragment modlitwy przypomina słowa homilii biskupa Melitona z Sardes o Jezusie: "W Abelu został zabity, w Izaaku związano Mu nogi, w Jakubie przebywał na obczyźnie, w Józefie został sprzedany, w Mojżeszu podrzucony, w baranku paschalnym zabity, w Dawidzie prześladowany, w prorokach zelżony": Liturgia Godzin, T. II, s. 354: II Czytanie Godziny czytań Wielkiego Czwartku (uwaga tłumacza, S.C).

43 Por. Sobór powszechny Laterański IV, Konstytucja Firmiter credimus, de fide catholica, w: Conciliorum Oecumenicorum Decreta, Bologna 1991, s. 230; Sacrée Congrégation pour la Doctrine de la foi, Foi chrétienne et démonologie, 16 juin 1975, w: Enchiridion Vaticanum, Bologna, vol. 5, 1979, nn. 1347-1393, ss. 830-879.